

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Matky samoživitelky v české společnosti

Sabina Bezdegová

Bakalářská práce

2013

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Sabina Bezdegová**
Osobní číslo: **H09088**
Studijní program: **B6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociální antropologie**
Název tématu: **Matky samoživitelky v české společnosti**
Zadávací katedra: **Katedra sociálních věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Bakalářská práce je věnována matkám samoživitelkám v české společnosti. Na základě studia odborné literatury na dané téma bude proveden kvalitativní výzkum (polostrukturované rozhovory, dotazníky apod.).

Teoretická část:

- úvod do problematiky
- vymezení pojmu svobodná matka
- formy partnerského vztahu
- osamělé matky dnes a v minulosti
- příčiny samoživitelství
- samoživitelky na trhu práce
- samoživitelky v sociálním systému
- otcové dětí svobodných matek

Výzkumná část:

- případová studie formou 7-10 rozhovorů se svobodnými matkami jako hlubší sonda do problematiky z pohledu předchozí teoretické části.
- závěr

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- Fialová L., Hamplová D., Kučera M., Vymětalová S. Představy mladých lidí o manželství a rodičovství, Praha: Sociologické nakladatelství, 2000
- Hamplová Dana. Vstup do manželství a nesezdaného soužití v České republice po roce 1989 v souvislosti se vzděláním, Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003
- Možný Ivo (2002) Sociologie rodiny, Praha: Sociologické nakladatelství Čermáková, M. Rodina a mění se gender role ? sociální analýza české rodiny. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1997
- Giddens, A. Sociologie. 1. vyd. Praha: Argo, 1999
- Možný, I. Sociologie rodiny. 1. vyd. Praha: Slon, 1999
- Hamplová Dana. Děti na psí knížku? Mimomanželská plodnost v ČR. Sociologický ústav Akademie věd ČR. Praha 2007
- Soukupová, Eva. Neprovdané matky v sociálním systému. In Hamplová, Dana. Děti na psí knížku? Mimomanželská plodnost v ČR. Sociologický ústav Akademie věd ČR. Praha 2007

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Ondřej Štěch, Ph.D.**
Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2012**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2013**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 10 Pardubice, Studentská 84

L.S.

PhDr. Michal Tošner, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2012

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 20. června 2013

Sabina Bezdegová

Poděkování:

Děkuji vedoucímu mé bakalářské práce, PhDr. Ondřeji Štěchovi, Ph.D, za jeho čas, který mi věnoval při konzultacích, za jeho nápady a podněty. Rovněž děkuji i všem informátorkám za poskytnuté informace a odpovědi na mé otázky.

Anotace

Práce je věnována matkám samoživitelkám v české společnosti. V České republice v devadesátých letech dvacátého století začal výrazně stoupat počet dětí narozených mimo manželství. Tato bakalářská práce je zaměřena na svobodné matky, které své děti vychovávají samy, ať dobrovolně nebo nedobrovolně. Cílem této práce je zmapovat matky samoživitelky v české společnosti. V práci se také zabývám výchovou dětí jedním rodičem a dopadem samoživitelství na děti těchto žen. Dále se snažím zjistit příčiny samoživitelství, jaké je uplatnění samoživitelek na trhu práce, postavením v sociálním systému a v neposlední řadě se věnuji otcům dětí osamělých matek.

Klíčová slova

Svobodné matky, děti, česká společnost, nemanželská plodnost, mateřství

Title

Single mothers in czech society

Abstract

This work is dedicated to mothers in Czech society. In the nineties in 20th century, the amount of children, born to single mothers, began to rise significantly. This Bachelor's work is focused on single mothers who are raising their children voluntarily or involuntarily alone. The purpose of this work is to map single mothers in Czech society. With this work, I also deal with raising children with a single parent and their impact on the children of these women. I also try to find out the cause of single parents, the employment of single mothers in labor markets, and last but not least I deal with the fathers of these children.

Keywords

Single mothers, children, czech society, non-marital fertility, motherhood

Obsah

Úvod.....	9
1 Metodologická část.....	11
1.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky.....	11
1.2 Získání informátorek.....	12
1.3 Způsob výběru informátorek.....	12
1.3.1 Medailonky informátorek	13
1.4 Metody, etika výzkumu a sběr dat.....	15
2 Teoreticky-praktická část.....	17
2.1 Problematika samoživitelství.....	17
2.2 Rozmach feministického hnutí.....	17
2.3 Změny plodnosti v České republice v 90. letech.....	18
2.4 Matky samoživitelky s partnerem vs. matky s. bez partnera.....	19
2.5 Mimomanželská plodnost v České republice.....	24
2.6 Pojem matka samoživitelka.....	25
2.6.1 Postoje lidí k samoživitelství.....	25
2.6.2 Výchova dětí jedním rodičem.....	26
2.7 Matky samoživitelky dnes.....	32
2.7.1 Matky samoživitelky podle výsledků dat ČSÚ.....	33
2.7.2 Matky samoživitelky v datech Sčítání lidu.....	33
2.7.3 Matky samoživitelky podle analýzy SEPM.....	34
2.8 Příčiny samoživitelství.....	35

2.8.1	Nedobrovolně svobodné matky.....	37
2.8.2	Liberálně svobodné matky.....	37
2.8.3	Pragmaticky svobodné matky.....	37
2.9	Matky samoživitelky na trhu práce.....	44
2.10	Matky samoživitelky v sociálním systému.....	47
2.11	Otcové děti osamělých matek.....	51
3	Závěr.....	56
4	Bibliografie.....	61

Úvod

Tématem mé bakalářské práce jsou matky samoživitelky v české společnosti. V dnešní době se stále více setkáváme s tím, že rodina prochází hlubokou krizí. Ve velkém se stává, že „tradiční rodina“ upadá a rodí se nový trend - samoživitelství. Může k tomu docházet například proto, že si každý chce prosadit sám sebe a svou svobodu. Po rozpadu partnerství mezi mužem a ženou ve většině případů zůstává žena s dětmi sama.

Již v devadesátých letech došlo v české společnosti k výrazným změnám v rodinném chování. V této době výrazně poklesla sňatečnost, zvýšil se počet nesezdaných soužití a vzrostla mimomanželská plodnost. Rozšířila se představa toho, že za zvyšující počet dětí narozených mimo manželství, může modernizace české společnosti, a že mnoho mladých lidí nepřikládá manželství tak velkou důležitost, jako tomu bylo u minulých, starších generací.

Samoživitelství se stává fenoménem dnešní doby a to je jeden z důvodů, proč jsem si vybrala bakalářskou práci na toto téma. Moje práce je zaměřena na svobodné a osamělé matky, které své děti vychovávají samy, ať dobrovolně nebo nedobrovolně.

Cílem bakalářské práce je popsat tento stále více využívaný trend, zmapovat matky samoživitelky, zjistit jaké může mít samoživitelství dopady na děti, popsat výchovu dětí matek samoživitelek, ukázat jakým problémům musí samoživitelky čelit, proč se ženy samoživitelkami vůbec staly a odpovědět na mnoho dalších otázek. Na ně se pokusím odpovědět pomocí biografického vyprávění informátorek ve výzkumném šetření. Výzkumnou metodu, kterou v terénním výzkumu použiji, je rozhovor.

Celá práce bude rozdělena do dvou velkých oddílů. První oddíl se bude zabývat metodologií mého výzkumného šetření. V této části nalezneme cíl terénního výzkumu a výzkumné otázky. Budu se také zabývat způsobu, jak jsem získávala a vybírala informátorky. Dále tu jsou vyobrazeny medailonky informátorek. Na závěr zde budou vypsány všechny metody, které ve svém výzkumném šetření využiji, techniky sběru dat a etiku výzkumu.

Druhý, teoreticko-praktický oddíl bakalářské práce, bude rozdělen do několika podkapitol, z nichž každá má svou důležitost. V práci se v první řadě budu zaměřovat na pojem samoživitelství, kde popíši, jak a proč tento fenomén vznikl a změny v české společnosti v 90. letech. Tato dekáda byla pro samoživitelství velmi význačná, jelikož v té době česká společnost začala vnímat změny v demografickém chování lidí. Budu

se zabývat termínem samoživitelství. Představím postoje lidí k samoživitelství a ukážu, jak náročná může být výchova dětí narozených mimo manželství. Další část práce se bude zaměřovat na výzkumy z Českého statistického úřadu, dat ze Sčítání lidu a z výzkumu Sociální a ekonomické podmínky mateřství, zkráceně SEPM. Zaměřím se na příčiny samoživitelství a na to, jak můžeme svobodné matky dělit do skupin podle toho, proč se před porodem svého prvního potomka nevdaly. Ráda bych se také dozvěděla, jaké je postavení svobodných matek na trhu práce a v sociálním systému. V závěru předložím informace o otcích dětí svobodných matek. Teoretická část bude propojena s praktickou, výzkumnou částí, tudíž po pročtení teoretické části bude navazovat praktická část.

1 Metodologická část

1.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Výzkum a výzkumné otázky vycházejí z teoretické části bakalářské práce. Cílem výzkumu mé bakalářské práce je pomocí vyprávění informátorek zjistit, zda jsou skutečně osamělé nebo žijí s partnerem v nesezdaném soužití. Pokoušela jsem se samoživitelky rozdělit do skupin podle toho, proč před narozením jejich prvního dítěte nevstoupily do manželství. Zajímalo mě také, v čem je výchova jedním rodičem náročná a zda může být dítě svobodné matky nějakým způsobem stigmatizováno nebo znevýhodňováno. Další, a jeden z nejdůležitějších bodů výzkumu, bylo zjistit, jaké měly informátorky důvody, že se staly samoživitelkami. Poté jsem chtěla vyzkoumat postavení matek samoživitelek na trhu práce. Od informátorek jsem se také chtěla dozvědět, zda byly někdy znevýhodňovány v zaměstnání. Zkoumala jsem, kde samoživitelky berou všechny peníze a jaké jsou jejich měsíční příjmy. A také mě zajímala podpora jejich rodin a do jaké výše, se do výchovy dítěte, zapojují otcové dětí svobodných matek.

Sumarizace hlavních výzkumných otázek:

1. Jak lze charakterizovat informátorky z mého terénního výzkumu?
2. Jak můžeme samoživitelky dělit podle toho, že se před porodem nevdaly?
3. Jak je výchova jedním rodičem náročná?
4. Může být dítě svobodné matky nějakým způsobem znevýhodňováno?
5. Jaké mohou být příčiny svobodného mateřství?
6. Jaké je postavení samoživitelek na trhu práce?
7. Jaké jsou finanční příjmy samoživitelek?
8. Jak se do výchovy zapojuje otec dítěte svobodné matky?
9. Jakým způsobem podporuje rodina samoživitelky?

1.2 Získání informátorek

Po stanovení tématu bakalářské práce jsem musela najít vhodné informátorky pro výzkumné šetření. Tento úkol nebyl až tak náročný, jak jsem si zprvu myslela. Informátorky jsem kontaktovala přes přátele a známé, které takové ženy znají. Po zkontaktování všech žen, jsem zjistila, že některé ženy se vdaly, některé nebyly ochotné se mnou mluvit nebo neměly čas rozhovor uskutečnit. Proto jsem požádala zbylé ženy, které s rozhovorem souhlasily, zda by mi neposkytly kontakt i na jiné matky samoživitelky, o kterých si myslí, že by byly ochotné se mnou hovořit. Informátorky jsem proto také získala pomocí metody snowball, tedy metody, kdy máme jednoho informátora, kterého požádáme, aby nám dal kontakt na jiné osoby, které bych mohla zahrnout do svého výzkumu. Sehnala jsem kontakt na patnáct matek samoživitelek a kontaktovala je. Ze začátku s rozhovorem souhlasila jen malá hrstka z nich, ale když se dozvěděly, že jsem v kontaktu i s jejich kamarádkou a budu s ní výzkum dělat, s rozhovorem nakonec souhlasily. Při přepočítání jsem zjistila, že informátorek, které jsou ochotné se mnou mluvit a podělit se o informace ze svého života je devět, což mi přišlo jako optimální počet pro výzkumné šetření. Menší problém nastal při uspořádání a načasování rozhovorů. Většina z nich byla časově velmi zaneprázdněná, tudíž jsem se jim musela maximálně přizpůsobit, aby se výzkum povedl.

1.3 Způsob výběru informátorek

Mou jednotkou zkoumání jsou ženy, které se vyznačují tím, že mají dítě a jsou svobodné. Výběr jsem uskutečnila podle určitých kritérií, které souvisejí s výzkumným tématem a cílem mé práce. Tento výběr se nazývá kritériální výběr. Podle Žižlavského (2003) nám kvalitativní strategie dává přednost záměrnému výběru, který umožňuje vybrat informátory podle určitých charakteristik. Existují různé varianty tohoto výběru, ale pro můj výzkum byl nejdůležitější kritériální výběr, jelikož do vzorku zahrnu všechny informátory, kteří splňují mnou zadaná kritéria.

1.3.1 Medailonky informátorek

V této podkapitole se snažím podat bližší informace o informátorkách a tím je představit čtenáři bakalářské práce. Jména všech informátorek jsou utajená z důvodu ochrany jejich identity a jména, která jsem použila v mém terénním výzkumu, jsou smyšlená.

1.3.1.1 Anna

Anně je 22 let a má 3letou dceru Kristýnu. Kristýna se narodila, když Anna nastoupila do prvního ročníku na vysokou školu. Anna musela vysokou školu přerušit, jelikož učení a péči o dítě dohromady nezvládala. Otec dítěte Luboš se s Annou rozešel v době těhotenství a v dnešní době o ní neprojevuje žádný zájem a ani není zapsaný v rodném listu Kristýny. O Annu se stará její rodina, jelikož pracuje pouze na poloviční úvazek a sama by se o sebe a svou dceru nezvládla postarat.

1.3.1.2 Blanka

Této informátorce je 18 let a má ročního syna Adama. Blanka otěhotněla s přítelem ve třetím ročníku střední školy. Ve škole má individuální studijní plán a v současné době se připravuje na maturitu. Vztah s otcem malého Adama nevydržel, ale jak mi Blanka sdělila, o Adama se stará. Alespoň v poslední době tomu tak je.

1.3.1.3 Dana

Dana je samoživitelka, které je 26 let a je matkou dvouletých, jednovaječných dvojčat - dcer. Dana v současné době žije v jedné vesničce blízko města Kolín v domě se svými dcerami a rodiči. S otcem jejich dvojčat se rozešla pár měsíců po porodu. Otec jejich dcer byl mladší, než ona sama a jejich rozchod přisuzuje tomu, že nebyl na takový závazek připravený. Dana se mi v době rozhovoru přiznala, že má novou známost.

1.3.1.4 Eva

Evě je 22 let a má půlroční dceru Ninu. Eva je rarita mého výzkumu. Eva se o svém těhotenství dozvěděla, až v době porodu. Do té doby neměla ani tušení, že čeká dítě. Otec Niny zřejmě neví, že má dceru, jelikož v době rozchodu, Niny otec odešel za prací do zahraničí. Eva je vyučená prodavačka a v době těhotenství pracovala v obchodě s obuví.

1.3.1.5 Gábina

Gabriele je 28 let a má dvě děti. Pětiletou dceru Amálku a dvouletého syna Honzíka. Gábina je v současné době na mateřské dovolené a brzy se chystá nastoupit zpět do práce, a to především z finančních důvodů. Otec jejich dětí, ač je v zapsaný v rodných listech obou dětí, na své děti přispívá úplně minimálně nebo vůbec. Odešel k jiné ženě, když bylo Honzíkovi asi půl roku. Gábina má vystudovanou střední hotelovou školu.

1.3.1.6 Hanka

Hanka je třidvacetiletá samoživitelka a matka tříleté Lucie. Hanka se pomalu chystá nastoupit do plnohodnotné práce, ale má obavy, že ji jen tak lehce nesežene. Nyní si přivydělává prodejem parfémů a kosmetiky. Na mateřskou nastoupila chvíli po maturitě a nemá žádnou praxi. Otec Lucky Igor se k ní nehlásí a ani není zapsaný v rodném listu jeho dcery, jelikož si prý není jistý, že je Lucie jeho. Hance nejvíce pomáhá její maminka, která je také samoživitelka.

1.3.1.7 Katka

Katce je 27 let a je matkou čtyřletého Kryštofa. Katka v dnešní době studuje vysokou školu a zároveň se snaží sebe a svého syna finančně zabezpečit. S financemi jí vypomáhá i její matka, která si kvůli ní zařídila práci na poloviční pracovní úvazek, aby své dceři co nejvíce pomohla. V současné době nemá žádného partnera. S otcem Kryštofa se Katka rozešla chvíli po porodu. Poté měla ještě několik vážnějších vztahů,

ale bohužel žádný z nich nevydržel. Katka pracuje jako administrativní pracovnice v právní kanceláři.

1.3.1.8 Monika

Monice je 32 let a má 3 děti. Nejstaršího, jedenáctiletého Ondru a poté tříletá dvojčata Evu a Michala. Ondra navštěvuje pátou třídu na základní škole a dvojčata chodí do mateřské školky. O Ondru jeho táta Vašek nejeví žádný zájem. Od Ondry táty Monika odešla, když byl Ondrovi asi rok, a to z důvodu, že se stýkal i s jinými ženami. O Ondru se stará a vychovává Moničin druhý partner Tomáš, který je otcem jejich dvojčat. Ondru má za svého vlastního syna, i když tomu tak ve skutečnosti není. S Tomášem Monika v partnerském vztahu nežije, ale jejich vztah hodnotí kladně.

1.3.1.9 Nela

Nela je nejstarší informátorka z výzkumného šetření. Je jí 38 let a má čtrnáctiletou dceru Simonu. Otec Simony se jmenuje David a Simonu opustil v těhotenství. Nela měla po rozchodu s otcem Simony ještě několik partnerů, ale žádný vztah bohužel nevydržel a Nela je na Simonu, která právě prochází pubertou, sama. Sama říká, že by se občas hodila mužská ruka, jelikož to se Simonou není úplně jednoduché. Nela se živí jako kosmetička.

1.4 Metody, etika výzkumu a sběr dat

Pro svůj terénní výzkum jsem zvolila kvalitativní výzkumnou strategii, jelikož se domnívám, že hlavní smysl výzkumu je porozumět svobodným matkám, jak hodnotí situace, kterými v životě prošly. Kvalitativní výzkum mi dovolí téma více odkrýt a získat potřebné informace. *„Kvalitativní metody používáme tehdy, kdy se zabýváme zkoumáním životních osudů lidí, anebo jejich každodenním chováním a jednáním“* (Silverman, 2005:13).

Kvalitativní výzkum jsem zvolila z důvodu, jelikož mi umožní, podívat se na tuto problematiku hlouběji. *„Hlavní skupinu metod sběru dat v empirickém výzkumu*

tvorí naslouchání vyprávění, kladení otázek lidem a získávání jejich odpovědí“ (Hendl, 2005: 164). Výzkumné šetření má charakter porozumění. Tato metoda byla zvolena proto, jelikož hlavním úkolem kvalitativního výzkumu je porozumět jevům, které zkoumá.

Pro kvalitativní metodu lze použít mnoho technik sběru dat. Jako nejlepší metodu pro svůj terénní výzkum jsem zvolila rozhovor, který umožňuje přímý styk výzkumníka s respondentem. Pokud nás zajímá, co si lidé myslí a jak se cítí, interview je nejlepší volba (Hendl, 2005).

U rozhovoru vidím velkou výhodu v tom, že pokud nebudu nějaké informace, kterou mi informátorka poskytne rozumět, mohu ji položit doplňující otázky, které mi pomohou získat takové informace, které pro svůj výzkum potřebuji.

Se všemi informátorkami jsem uskutečnila polostrukturovaný rozhovor, kde jsem měla připravené pouze okruhy otázek, kterých jsem se během rozhovorů držela. Můj zájem byl dosáhnout biografického vyprávění, kde bych se o informátorkách dozvěděla co nejvíce informací z jejich života, které souvisí s tématem bakalářské práce. Většinu rozhovorů jsem si nahrávala na diktafon, a poté je všechny doslovně přepsala. V několika případech se mi stalo, že jsem si zapisovala pouze poznámky do notesu, buď z technického důvodu, nebo proto, že si informátorka nepřála být natáčena a necítila se v přítomnosti zapnutého diktafonu příjemně. Do okamžiku, než jsem diktafon zapnula, byla nálada mezi mnou a informátorkou uvolněná a přátelská, ale ve chvíli, kdy jsem začala rozhovor natáčet, informátorka znervózněla, začala koktat a nervózně se ošívát. Proto jsem přistoupila na to, že diktafon vypnu a budu si zapisovat jen důležité poznámky.

Před rozhovorem jsem informátorkám zdůraznila, že všechny informace, které mi poskytnou, budou anonymní, nikde nebudou zveřejněna jejich jména, jejich odpovědi jsou dobrovolné a na otázky, na které nebudou chtít odpovídat, nemusí. Dále jsem podotkla, proč a za jakým účelem od nich informace sbírám a kde bude výsledek mé práce k nahlédnutí.

S informátorkami jsem se scházela v restauracích, kavárnách, na pracovišti informátorky, na dětském hřišti a u informátorky doma. Všechny rozhovory jsem se snažila sjednat co nejbliže jejich domova.

2 Teoreticky – praktická část

2.1 Problematika samoživitelství

Abych se mohla pustit do psaní bakalářské práce o matkách samoživitelkách, je podle mého názoru důležité vysvětlit, co je to samoživitelství. Samoživitelství, svobodné mateřství či osamělé mateřství jsou synonymní pojmy, kterými můžeme vysvětlit situaci ženy, která v době porodu svého dítěte nebo v průběhu života jejího dítěte žije sama bez partnera, tudíž je na péči o dítě, výchovu a finanční zabezpečení rodiny úplně sama. Jak jsem výše podotkla, může se ale také jednat o matky, které partnera mají. Této problematice se věnuje v zahraničí spousta pozornosti a můžeme najít i mnoho sociologických odborných knih, článků a studií.

Autoři Föster a Töth (2000) se snažili analyzovat chudobu dětí v Maďarsku, České republice a Polsku. Bylo zjištěno, že právě v rodinách, kde děti vyrůstaly pouze s jedním rodičem, byly více postiženy chudobou, než děti z úplných rodin.

V dnešní době má po celém světě se samoživitelstvím zkušenost stále více žen. Podle mého názoru závislost ženy na muži živiteli postupně klesá. V dnešní době se většina žen s financemi spoléhá raději sama na sebe, protože si myslí, že dokáží s penězi hospodařit lépe, než muži.

2.2 Rozmach feministického hnutí

Je důležité si umět odpovědět na otázku, co zapříčinilo, že se ženy začaly osamostatňovat a přestaly spoléhat na muže. Autorka Steinerová (2006) se domnívá, že všechny změny v rodině souvisí se změnami ve společnosti. Muži, dlouhého času zamezovali ženám přístup k vyššímu vzdělání a kariéře a bránili jim v ekonomické nezávislosti. S vdanými ženami muži zacházeli jako s vlastním majetkem a všechny tyto skutečnosti odstartovaly vlnu feminismu.

Feministické hnutí v sedmdesátých letech, tedy v době své největší expanze, položilo důraz na ekonomickou nezávislost žen. Feministické hnutí se orientovalo na ženy, které se chtěly stát nezávislými, než na ženy, které spravují domácnost z rodinného konta, kde „pořizovatel“ peněz, je muž. Dále feministické hnutí zdůrazňovalo, že domácí práce, jsou stejně tak náročné jako práce mužů v zaměstnání (Možný, 1999).

„Přišla však doba, kdy se ženy začínají vzpírat své tisíciletými určené role. Začínají své mateřství, péči o rodinu, bytí předmětem sexuálního zájmu mužů a opatrování domova považovat za něco méněcenného a nejrůznějšími formami od pokusů otrávit mužům jejich touhu něco dokázat, po zvláště v USA, rozšířené zanedbávání výchovy vlastních dětí ve jménu budování kariéry se proti této vůli, pro niž jsou nenahraditelné, bouří.“ (Abramsová, 2005:260)

Osamostatňování žen, autorka Steinerová (2006) také spojuje s nástupem industriální společnosti. Práce v továrních zařízeních znamenala pro ženy úplně něco jiného a nového. Práce vyžadovala, aby trávila dlouhý čas mimo svůj domov. Za druhé průmyslové revoluce ženy začaly pracovat na úřednických pozicích. Postupně se kladl čím dál větší důraz na střední a vyšší vzdělání žen a zesílil vliv ženských hnutí. Rozšířily se mechanické pomůcky, které ženám zlehčovaly domácí práce. Dále se otevírala široká škála trávení volného času a nových služeb. Právě tyto nové možnosti způsobily ve společnosti, že se pojem „zaměstnaná žena“ stal normální. Industrializace měla za příčinu, že ženy začaly být zaměstnávány samy za sebe, staly se finančně nezávislé a dokázaly se uživit ze svého příjmu (Steinerová, 2006).

2.3 Změny plodnosti v České republice v 90.letech

Autorka Hamplová (2003) říká, že během druhé poloviny dvacátého století, ve většině evropských zemí, prošla rodina změnou. Změnily se normy, chování i dříve, normální model průběhu rodinného života: sňatek, společná domácnost, narození dítěte, ztratil důležitost. Lidé měnili posloupnost těchto událostí nebo do manželství nevstupovali vůbec a tolerovanou formou partnerského života se stalo nesezdané soužití.

Podobným vývojem si prošla i Česká republika po roce 1989, kdy prudký pokles sňatečnosti a nárůst počtu nesezdaného soužití vyvolal široký zájem mezi demografy a sociology. Začátkem 90. let někteří demografové předpokládali, že rozpad komunistického režimu bude provázen i změnou reprodukčního a sňatkového chování. Již v roce 1995 Fialová, Kučera a Horská vyřkli několik teorií, které se týkaly demografického vývoje v budoucnosti. *„Autoři předpokládali, že si model tradiční rodiny zakotvené na manželství sice udrží v české společnosti dominantní postavení, sňatky se však posunou do vyššího věku, životní dráhy lidí budou mnohem rozmanitější*

a část obyvatel se rozhodne pro alternativní životní styl, například život bez sňatku, bez partnera nebo pro plánovanou bezdětnost“ (Hamplová, 2003:5).

2.4 Matky samoživitelky s partnerem vs. matky s. bez partnera

V této podkapitole bakalářské práce vás seznámím se dvěma typy matek samoživitelek. V první skupině jsou zde matky dětí, které s otcem svého dítěte nežijí a své potomky vychovávají samy. Na druhé straně jsou tady takové ženy, které sice mají status „svobodné“, ale mají partnera, se kterým žijí a který jim pomáhá s výchovou dětí a většinou i finančním zajištěním rodiny. A protože české matriky zaznamenávají pouze formální stav ženy v době porodu, nemůžeme z toho poznat, do jaké skupiny se řadí. Jaký podíl samoživitelek se řadí do první a jaký do druhé skupiny? To je ta nejdůležitější otázka spojená s rostoucí nemanželskou plodností. Na tuto problematiku se zaměřil Sociologický ústav AV ČR, který roku 2006 uspořádal výzkumné šetření SEPM, který se tuto otázku snažil zodpovědět (Hamplová, 2008).

Výzkum SEPM ukázal, že přibližně polovina dotazovaných žen v době svého porodu s otcem svého dítěte nežila. Navíc se ukázalo, že v posledních deseti letech se podíl osamělých žen výrazně zvyšuje. V letech 1995 – 1998 bylo matek samoživitelek zhruba 10% a v letech 1999-2002 se jednalo již o 13% osamělých žen. Od roku 2003 do 2006 nežilo s otcem jejich dítěte 17% dotazovaných žen (Hamplová, 2008).

Jaký podíl informátorek z mého výzkumu je skutečně osamělých a kolik z nich má partnera, se kterým žije v nesezdaném soužití. Toto je otázka, kterou jsem si položila a dala za úkol zjistit. Dále mě zajímalo, zda informátorky s otcem jejich dítěte v době porodu žily či nikoliv a tím zkusit potvrdit nebo vyvrátit tvrzení výzkumného šetření SEPM, který tvrdí, že se počet osamělých matek zvyšuje.

Od informátorky Hanky jsem chtěla zjistit, jaká je její situace v partnerském životě. Hanka se pousmála, chvíli se zamyslela a poté odpověděla:

„No, přítele nemám. Na to nemám vůbec čas. Sice by bylo fajn, kdybych měla někoho, kdo by měl rád mě a Lucku...Kdo by chtěl mladou holku a ještě s dítětem na krku. To v dnešní době nikdo nechce. Radši choděj večer na diskotéky, než aby byli doma s rodinou. To je asi ten hlavní problém, proč mý

předchozí vztahy ztroskotaly. Prostě jsem se nedokázala smířit s tím, že furt chtěli někam chodit, na pivo, fotbal, chápeš ne? Mladý kluci, no. A teď na to fakt ani nemám čas. (smích)“ (Hanka)

Hanka si myslí, že dnešní mladí mají jiné priority, než se starat o rodinu. Podle mého názoru, Hana chtěla, aby vypadalo, že jí její situace nevádí, ale její úsměv mi přišel velmi strojený a nepřírozený, proto si myslím, že mi neřekla úplně pravdu.

Z mé otázky byla informátorka Nela zprvu zaskočená, chvíli bylo ticho a cítila jsem, že jsem touto otázkou píchla do vosího hnízda, proto jsem Nele opět zdůraznila, že na otázku nemusí odpovídat. Nela po chvíli nakonec řekla:

„Od té doby co se Simona narodila jsem měla pár vážnějších vztahů, ale prostě to nevydrželo...Mám pocit, že se chlapi se svobodnými matkami nechtěj zahazovat. Myslej si, že jim chci Símu házet na krk, aby ji živily a šatily, a proto zadši hoděj zpátečku.“ (Nela)

Naproti tomu Monika se díky otázce na partnera celá rozzářila a bez většího rozmýšlení mi řekla následující:

„No přitele úplně nemám, ale s mým bývalým máme hodně hezký vztah, takže mi to tak občas připadá, že jsme vlastně spolu. On je báječněj, hlavně kvůli dětem, ale jako že bysme byly spolu, to ne...Ono najít slušnýho chlapa v dnešní době, podle mě není úplně jednoduchý a ono když máte tři děti, tak to už tuplem ne (smích). Chlapi se v dnešní době bojejí vázat a navíc, když by měli na krku děti, který ještě nejsou jejich.“ (Monika)

Z Moničina vyprávění si myslím, že má s bývalým partnerem Tomášem velmi hezký vztah. Kdykoliv jsem se na něj zeptala, rozzářila se a úsměvy vůbec nešetřila.

Jediná informátorka z mého výzkumného šetření, která má v současné době partnera, je Dana. Dana nemá s muži moc dobré zkušenosti. Otce jejich dvojčat si Dana nikdy nevzala a rozešla se s ním chvíli po porodu, později měla několik dalších vztahů. Na Daně bylo vidět, že jí otázky ohledně partnera nejsou příjemné. Sama přiznala, že jejich vztah je teprve na začátku, proto o něm zatím nemluví.

Osm informátorek z devíti, partnera, v době mého terénního výzkumu, neměla. Z odpovědí informátorek jsem vydedukovala, že partnera nechtějí a ani na něj nemají

čas. Většina z nich si povzdechla, že by byla mužská ruka v domácnosti velmi potřebná. Informátorky mi přiznaly, že muže, jako partnera, kvůli dětem oželí, protože je více zajímá, aby byly spokojené jejich děti, než aby myslely na sebe a partnerský život. Myslím si, že si informátorky neuvědomují, že pokud by si našly partnera, znamenalo by to pro ně odlehčení od všech povinností, které nyní musejí konat samy. Partner by jistě pomáhal jak s péčí o dítě, výchovou, tak i s financemi.

Podle vlastního uvážení jsem všechny informátorky z výzkumného šetření označila za matky samoživitelky bez partnera, který by jim s dětmi pomáhal.

Ty z těch mladších informátorek si myslí, že hlavní důvod toho, proč jsou samy, je především proto, že si vzhledem ke svému věku vybírají muže ve věku podobném a ti, místo toho, aby trávili čas s ní a jejím dítětem, dávají raději přednost zábavě, svým přátelům. Těmto informátorkám je kolem dvaadvaceti let a za mou osobu říkám, že většina mužů v tomto věku není dostatečně vyzrálá, aby se starala o rodinu.

Starší informátorky z výzkumu si naopak myslí, že jejich vztahy nevydržely, protože si jejich partneři mysleli, že je informátorka „využívá“, protože se musí starat o dítě, které není jejich. To, že jsou samoživitelky většinou špatně finančně zajištěné, může v muži vyvolat pocit, že je využíván. Muž se může vzniklé situace leknout a ze vztahu vycouvat. Většina informátorek se s výrokem „*O starý svobodný matky prostě není zájem.*“ (Nela), ztotožnila.

Také jsem se zabývala otázkou, kdy se informátorky s otcem jejich dítěte rozešly, proč a zda to bylo před porodem nebo po porodu. Nejstarší informátorky Moniku a Nelu jsem se snažila vyzpovídat detailněji než ostatní informátorky z výzkumu. Po nich jsem chtěla vědět i informace o tom, jaká byla situace v době, kdy rodily ony. Tyto informátorky mají nejstarší potomky a jejich výpovědi by mi mohly pomoci odpovědět na otázku, zda se podíl osamělých matek zvyšuje či nikoliv.

Blanka mi během rozhovoru řekla, že otěhotněla v době, kdy byla se svým partnerem pouhé dva měsíce a ona navštěvovala třetí ročník na střední škole. Ze začátku se na své dítě velmi těšil, ale po porodu se vše změnilo. Začal se Blance vyhýbat a nakonec s ní přerušil veškeré kontakty. Podle Blanky si uvědomil, jak velkou zodpovědnost nyní měl a neunesl to. Když mi Blanka svůj životní příběh vyprávěla, bylo na ní vidět, jak moc jí její situace stále mrzí.

Stejně jako Blanka, i informátorka Hanka, podle mého mínění není smířená s rozchodem s otcem jejího dítěte. Když jsem se jí během rozhovoru zeptala na otce malé Lucky, začala být nervózní, ošívala se, nervózně mačkala papírový kapesník, který ležel pod příborem na jídlu. Chvilími jsem měla pocit, že se jí derou slzy z očí. Hance jsem připomněla, že pokud je jí otázka hodně nepříjemná, nemusí na ní odpovídat. Chvilí Hanka přemýšlela, zhluboka se nadechla a řekla:

„Tyjo, no právě kvůli tomuhle jsem se bála tenhle rozhovor dělat. Víš, já na něho nemám moc dobrý vzpomínky...Když jsem mu řekla, že jsem těhotná, udělal ze mě děvku a že prej to dítě nemůže bejt jeho. Ztropil šílenou scénu a rozešel se semnou. Sorry, ale já už o tom nechci mluvit, fakt se nezlob.“(Hanka)

Zato otec Evina dítěte do dnešní doby pravděpodobně vůbec netuší, že je otec. Eva se o svém těhotenství dozvěděla, až v nemocnici, kam ji vezli s velkými bolestmi břicha. Když jsem se jí zeptala, jak je možné, že otec malé Niny dodnes nic neví, odpověděla:

„No víš, ona to byla všechno taková souhra náhod. S Petrem jsme se rozešli ještě v době, kdy já vůbec netušila, že čekám Ninušku. Petr dostal nabídku odjet do Irska za prací a já si ani nemyslela, že nás vztah nějak vydrží, proto jsme se rozešli. Nechtěla jsem mu nijak bránit.“(Eva)

Eva o otce své dcery nejeví zájem. Nechce, aby se k nim hlásil. Jak mi sama řekla, je jim bez něj dobře. Eva v jejich vztahu budoucnost neviděla, proto ho nechce kontaktovat. Říká o něm, že by z něho nebyl dobrý otec.

Jak jsem výše napsala, Moniku a Nelu jsem se rozhodla vyzpovídat detailněji, než ostatní informátorky, jelikož jsou z mého výzkumu nejstarší a mají nejstarší děti. Zajímaly mě jejich názory na dobu, kdy rodily ony. V tu dobu mohla být jiná situace, než je nyní. Otázkami jsem se snažila dozvědět, jak si vybavují situaci v té době, kdy se staly samoživitelkami a mohly mi o ní říct více. Zajímalo mě také, zda v jejich okolí vnímaly jiné matky, v situaci jako ony, a jak na tyto ženy pohlíželi lidé okolo nich.

Když jsem se zeptala Nely, jak to bylo s otcem Simony, na první pohled jsem viděla, že jí situace, do které ji její bývalý partner David dostal, stále trápí a odpověděla:

„Simči táta nás opustil, ještě když byla u mě v břichu. Tátu nezná a já jsem za to ráda. Fakt to byl debil. No občas mě to štve, že Síma vyrůstala tak trošku jak samorost. Já se snažím hodně pracovat, kvůli penězům, tak je holka doma hodně sama.“ (Nela)

Poté jsem Nelu požádala, zda by se nezkusila vrátit myšlenkami zpět do doby, kdy se jí narodila Simona a zkusila mi odpovědět, jestli i v té době znala jiné osamělé matky z okolí a jak osamělé matky vnímali lidé okolo ní.

„Dřív mi nepřišlo, že by se děti rodily do neúplnejch rodin. V té době jsem si přidala úplně jediná a myslím, že jsem taky byla, neznala jsem nikoho, kdo na tom byl stejně jako já. Když to porovnáám s touhle dobou, tak je to jiný. Znáám spoustu ženskejch, který jsou ve stejný situaci jako jsem byla kdysi já. V dnešní době je to už takový normální, že si ženská zakládá rodinu sama bez partnera. Nevím, možná to je tím, že dneska má každěj internet a facebook a nikdo už nemá takový soukromí jako kdysi, každěj o každým ví všechno.“ (Nela)

Jak Nela řekla, v té době matky samoživitelky nebyly moc vítanou skupinou mezi lidmi. Nelu prý nazývali „ženskou“, která si neuměla udržet partnera. Tyto ženy se podle ní spíše skrývaly, aby nebyly ostatním na očích.

Moniku jsem požádala o totéž co Nelu a její odpověď zněla takto:

„Od táty Ondry jsem odešla, když mu byl asi rok. Chodil za ženskejma, víš? On byl vždycky víc na holky, ale pak už přetekla ta mez a já se jednou sbalila a odešla zpátky ke svejm rodičů...Když jsem měla Óňu, tak si nijak nevybavuju, že by nějaká z mých kamarádek nebo spolužaček vychovávala dítě sama. Možná jo, ale ne tak moc jako teď. Dneska ba naopak jsou i takový ženský, který ani rodinu zakládat nechtěj, jen se nechají voto a jsou samy (smích).“ (Monika)

Monika bývalého partnera opustila, protože jí byl nevěrný. Odstěhovala se zpět ke svým rodičům a přiznala, že sousedi si na ní dlouho ukazovali. Monika má stejný názor jako Nela, a to ten, že dříve matky samoživitelky nebyly viděny tak často jako v dnešní době.

V této části bakalářské práce, jsem si dala za úkol, potvrdit nebo vyvrátit hypotézu výzkumného šetření SEPM, který tvrdí, že roste počet žen, které jsou v době porodu samy bez partnera.

Zjistila jsem, že informátorek, které partnera v době porodu neměly, byl menší počet než těch, které se s otcem jejich dítěte rozešly až po porodu. Myslím si, že pro informatorky byla situace bolestnější, pokud byly v době porodu samy. Žily v nejistotě, bály se jak mateřství zvládnou a především vůbec netušily, co je čeká. Zato ty ženy, které partner opustil po porodu, už měly zažitý svůj denní režim a péče o dítě jim ba naopak mohla pomoci na partnera zapomenout. Bohužel tyto informace mi však nepomohly k tomu, abych mohla říci, že se podíl osamělých matek zvyšuje. Mnohem více mi pomohly odpovědi starších informátorek (Monika a Nela). Obě se mi zmínily, že si z dřívějšíka nevybavují mnoho žen, které by se o své dítě staraly samy, bez otce dítěte. Podle nich, takové ženy byly, ale nevyskytovaly se v takové míře, jako v dnešní době. V současnosti se pomalu na každém rohu s takovouto ženou setkáme. Podle mého názoru je samoživitelství pro dnešní dobu charakteristické a nikomu nepřijde matka samoživitelka „divná“. Informatorky se mi zmínily i o tom, že mnoho žen v dnešní době, rodinu zakládat ani nechce, ale pouze chtějí porodit a vychovávat dítě samy, záměrně bez partnera. Zajímavý je názor jedné z mých informátorek, která říká, že matky samoživitelky se nám dostaly do podvědomí z internetu a televize.

Troufám si říci, že se podíl těchto žen opravdu zvyšuje. O samoživitelství se v dnešní době mluví skutečně o fenoménu dnešní doby, a mým výzkumem tuto teorii podle mého názoru potvrzují.

2.5 Mimomanželská plodnost v České republice

V České republice v různých krajích najdeme velké rozdíly v mimomanželské plodnosti. Už v dobách minulých byla mimomanželská plodnost v jednotlivých oblastech rozložena velmi nerovnoměrně. Za druhé světové války, v oblastech, kde se vyskytovala německá populace, byl podíl mimomanželské plodnosti vyšší – zejména v oblastech Šumavy a Severní Moravy. Po odsunu této německé populace se vyšší podíl dětí nenarozených v manželství přesunul do oblastí bývalých Sudet a pohraničních okresů na severozápadě Čech a severozápadě Moravy (Šamanová, 1984).

Nejvíce dětí narozených matkám samoživitelkám se v roce 2004 narodilo v Karlovarském a Ústeckém kraji. Tyto oblasti se nejvíce odlišují od ostatních. V těchto krajích byla mimomanželská plodnost vyčíslena až k 40%. Z okresů „vyhrávají“ především Most, Chomutov a Sokolov, kde dokonce převažují děti, které

se rodí mimo manželství. V kraji Libereckém a Moravskoslezském je hodnota o 10% nižší, tedy 30%. Naopak na Vysočině či v Zlínském kraji, je chování obyvatel zcela jiné. Děti narozených svobodným matkám je pouhých 15% (Šamanová, 1984).

2.6 Pojem matka samoživitelka

Termín osamělá matka je stěžejní termín pro mou bakalářskou práci, a proto považuji za důležité tento termín objasnit. Dle zákonné definice v ustanovení § 350 zákoníku práce, je „svobodný rodič“ definován takto: „*Osamělými se rozumějí neprovdané, ovdovělé nebo rozvedené ženy, svobodní, ovdovělí nebo rozvedení muži a ženy a muži osamělí z jiných vážných důvodů, nežijí-li s druhem, popřípadě s družkou*“ (Zákoník práce, 2007).

V dnešní době se na tuto ženu nehledí přes prsty, protože si nedokáže udržet rodinu, jako tomu bylo v minulosti. Moderní doba ženám přinesla svobodu, finanční nezávislost na svých partnerech a možnost vychovávat své děti samy. Mít děti za svobodna rozhodně není žádná hanba a naopak se samoživitelství stává módou (Maroušová, 2010).

2.6.1 Postoje lidí k samoživitelství

Svobodné matky jsou velmi zvláštní skupinou. Jak už jsem podotkla, na tyto ženy bylo dříve nahlíženo jako na ty, které si svobodným mateřstvím zkazily život. Rodina byla považována za základ státu a tehdejší společnost byla k takovýmto výjimkám velmi netolerantní (Maroušová, 2010).

Jaké jsou postoje dnešní společnosti k osamělému mateřství? Sociologové si na tuto otázku chtěli odpovědět již dříve, proto bylo provedeno mnoho výzkumů. V této kapitole se budu opírat o data z analýzy ISSP z roku 2002, která se soustředila na problematiku postojů k různým formám rodinných uspořádání. Tato analýza přináší informace o 1289 respondentech vybraných náhodným výběrem na porovnání stejného výzkumu, ale z roku 1994, kde bylo dotazováno 1024 respondentů.

Češi jsou k netradičním formám partnerského soužití celkem tolerantní. Patří do té skupiny států, které jsou k tomuto způsobu partnerského života daleko

liberálnější, než východní státy, které lpí na tradičních a rodinných hodnotách (Hamplová, 2007).

V průběhu 90. let se zvyšuje počet lidí, které považují vstup do manželství při rodičovství za nedůležité. Z výzkumu ISSP 1994 souhlasilo s tím, „že lidé, kteří chtějí mít děti, by měli uzavřít manželství“, až 71% dotazovaných respondentů. V roce 2002 s tímto výrokem souhlasilo pouze 58% dotázaných. Nesezdané soužití je v České republice považováno jako za předstupeň manželství. Tři čtvrtiny české společnosti si myslí, „že je dobré, když lidé hodlají uzavřít sňatek, spolu nejdříve žijí.“ Těch, kteří svatbu vůbec neplánují, je podle ISSP 2002 zhruba polovina dotazovaných. Dále chtěli zjistit, jakou formu partnerského soužití považují dotazovaní za nejlepší. Nesezdané soužití už nemá takovou podporu a až 80% dotazovaných, jako nejlepší formu soužití, volí manželství (Hamplová, 2007).

Analýza dat ISSP 2002 ukazuje, že se postoje žen a mužů na problematiku nesezdaného soužití výrazně neliší. Nesezdané soužití jako jakýsi předmanželský „svazek“ nebo soužití bez záměru vstoupit do manželství, podporuje především mladá a střední generace. Příslušníci starší generace k tomuto typu partnerského soužití nakloněni příliš nejsou. Lidé se základním vzděláním a ti, kteří pravidelně chodí na bohoslužby, tento způsob života také nepodporují (Hamplová, 2007).

Obecná tolerance nesezdaného soužití roste spolu s nevyšším dosaženým vzděláním. Avšak vysokoškoláci jsou velmi specifická skupina, která se odděluje od ostatních. Tato skupina je nejvíce konzervativní a jako nejlepší variantu volí právě manželství (Hamplová, 2007).

2.6.2 Výchova dětí jedním rodičem

Názory na to, že matka vychovává své dítě sama, jsou rozdílné. Někdo tvrdí, že to je špatně, druzí, že to nijak nevádí a třetí dokonce říkají, že mnoho úspěšných lidí, bylo vychovááno pouze matkou, a že to je výhoda. Existují i takové ženy, které chtějí mít vlastní dítě, ale rodinu založit nechtějí (Matějček, 1986).

Výchova dítěte pouze jedním rodičem je mnohem náročnější, než výchova v „úplné“ rodině. Návod na to jak by měla osamělá matka vychovávat své dítě, ale neexistuje. Je důležité, aby matka co nejlépe porozuměla svému postavení, potřebám svého dítěte a ucelit si cíle, jak chce své dítě vychovat a kam ho v životě dovést (Matějček, 1986).

Byly provedeny psychologické studie, které ukázaly, že existují čtyři okruhy potřeb, které musí být správně splněny, aby se dítě mohlo po všech stránkách dobře vyvíjet. V „úplné“ rodině jsou tyto okruhy splněny přirozeně, ale v rodině neúplné, je potřeba se na tyto okruhy zaměřit. První nebezpečí se nachází v tom, že matka samoživitelka může být více pracovně vyčerpána a nemůže se tak dítěti věnovat naplno a může ho zanedbávat. Druhý okruh potřeb je sociální učení, kdy učí své dítě od prvních dnů života stejným způsobem jako ostatní matky. Další okruh potřeb se týká citů. V tomto bodě by osamělá matka neměla být v nevýhodě. Není důvod, proč se neměl vytvořit citový vztah mezi matkou a dítětem tak, jak se vytváří u jiných. Za čtvrté jsou to potřeby, kterými matka společensky zapojí své dítě. Je možné, že v tomto bodě mohou být matky samoživitelky v nevýhodě (Matějček, 1986).

Jak dítě roste, projde si i krizovým obdobím vzdoru. V neúplné rodině není většinou nikdo, kdo by dítěti vysvětlil, že určité věci se matce nedělají. Někdy se proto stává, že osamělé matky svým dospívajícím dětem ustupují a výchovu tímto vzdávají (Marhounová, 1988).

Matoušek (1998) uvádí i další těžkosti, se kterými se musí svobodná matka potýkat. Absence otce u chlapců, má za následek, že chlapec nemá žádný mužský vzor. U dcer, kterým chybí otec, se objevuje tendence k extrémnějším postojům vůči mužům (např. odmítání mužů nebo naopak jejich obdiv). Dítě ve většině případů nemá žádného sourozence, jelikož většina svobodných matek má za svobodna jen jedno dítě. Jen malá hrstka osamělých matek se později vdá a porodí další děti.

V prvé řadě mě zajímalo, jak je výchova jedním rodičem náročná. Všechny mé informátorky z výzkumného šetření odpovídaly na otázky ohledně výchovy víceméně stejně a to tak, že jim samoživitelství bere hodně sil a energie, aby svým dětem daly vše, i za chybějícího otce. Osamělé matky se snaží „hrát“ v rodině dvojí funkci. Musí představovat otce i matku zároveň. Tento problém vnímají mé informátorky odlišně a dělí se na dvě skupiny. Jedna skupina vnímá, absenci otce v jejich rodině jako velký problém, který je hodně trápí a druhá skupina si s tím moc hlavu neláme. Jak jsem zjistila, vše záleží na tom, v jakém prostředí žena s dítětem žije. Z odpovědí žen, které žijí samy, jsem cítila bezmoc a smutek, kdežto u těch, které žijí s rodiči, jsem tyto pocity neměla.

Například Dana o roli mámy a táty v jednom mluvila takto:

„Jasně, je to těžký, když v rodině chybí otec, tak ho máma moc nahradit nemůže. On je tam ten, kterej svý dítě vychovává, je tam taková ta ruka s vztyčeným ukazovákem a říká mu, že něco nesmí. Já se snažim, aby holky toho tátu viděly aspoň v mým tátovi. A on je za to hrozně rád, vychovává je jako by to byly jeho vlastní děti, i když mu holky říkaj dědo. A já doufám, že jednou budou moct říct táto, mýmu přítelovi, ale to nechci předbíhat, jsme spolu fakt chvilinku.“ (Dana)

Dana vnímá roli otce v rodině jako velmi důležitou součást. Otce v rodině bere jako autoritu a jako vůdce. Sama byla vychovávána v úplné rodině, kde otec fungoval jako někdo, kdo měl vždy pravdu a koho se muselo poslouchat.

Blanka mi při rozhovoru řekla, že je přesvědčená o tom, že pro jejího syna Adama v tuto chvíli bohatě stačí ona sama a to pouze v roli matky. Ale sama přiznává, že Adam je ještě malý a ona nemůže odhadnout, jaká bude situace, až povyroste. Dále řekla, že je opravdu pravděpodobné, že bude Adamovi táta chybět, ale zároveň doufá, že do té doby, než začne Adam chápat podstatu toho, kdo je máma a kdo táta, tak pro něj nějakého otce najde.

Na tuto problematiku jsem se snažila dostat odpověď i z informátorky Katky. Na Katce bylo na první pohled vidět, že ji má otázka zarazila a dlouze přemýšlela a poté řekla:

„No tohle je průser...Kryša byl ještě nedávno takový mrně, ale ted' už je v takovým věku a pořád se ptá, jaktože on nemá tatínka a jeho kamarádi tatínka mají. Ta mužská ruka u nás chybí, a kor já sem taková, že mu všechno povolím, tak se bojím, aby z něj nebyl nějakej rozmazlenej fracek. Já sama tátu taky nikdy neměla a vím jaký to je, nemít tátu doma a nechci, aby to tak měl i malej.“ (Katka)

Informátorka Monika si naopak nemyslí, že doma potřebuje někoho navíc. Sama řekla, že má se svým bývalým partnerem velmi dobrý vztah a proto si myslí, že není důvod nic měnit.

„Máme Tomáše. Je to sice můj bývalý přítel a on má ted' svoji rodinu, ale o všechny moje děti se snaží starat, a to i o Ondru, kterej není jeho. Jak Ondra

začal chodit do školy, tak jsou spolu jedna ruka... Ondra mu dokonce mu i říká táto. Dělají spolu blbiny, a když je problém Tomáš dokáže sjednat pořádek. To z něj má Ondra respekt.“ (Monika)

Dříve, pokud padaly otázky na jejího bývalého partnera, Monika celá zářila. Mluvila o něm vždy v nejlepším. V okamžiku, kdy přišla řeč na Tomáše a jeho novou rodinu, Moniky radost rázem opadla.

Z odpovědí mých informátorek mohu říct, že záleží na tom, v jakém prostředí bydlí. Pokud žije v blízkosti svých rodičů nebo je ve stálém kontaktu s někým, kdo je dětem velmi blízký, snaží se, aby její děti viděly otce v někom z nich, například v otci nebo v bývalém partnerovi. Chtějí, aby v nich jejich děti, především chlapci viděli mužský vzor. Na problém absence otce jsem poukázala již v teoretické části. Naopak ženy, které odmala vychovávají své děti samy, si nad absencí otce strádají. Nevládají hrát funkci obou rodičů a myslí si, že jsou jejich děti o tátu ochuzené. Ve výchově pouze jedním rodičem proto nevidí nic pozitivního.

Dále vidím problém v pracovní vytíženosti informátorky Nely. Jak přiznala, nevládá se věnovat práci i její dceři oběma stejnou měrou a nejlépe na sto procent zároveň. Proto její dcera vyrůstá víceméně bez výchovy. Nela si je této skutečnosti vědoma, ale nic víc nedělá. V teoretické části jsem poukázala na problém období vzdoru. Nela nad výchovou své dcery rezignovala a ve všem jí ustupuje. Nela přiznala, že ve výchově udělala chybu a doufá, že postupem času Simona dospěje.

Další věc, kterou jsem se pokoušela vyzkoumat, bylo to, jaký vztah má matka samoživitelka se svým dítětem. Jestli je jejich vztah silný kvůli absenci otce či nikoliv. Proto jsem informátorkám položila několik otázek, které se týkají vztahu s jejich dětmi.

Anna byla u této otázky rozpačitá a po chvíli jsem pochopila důvod jejího chování, jelikož mi řekla následující:

„No, u Kristý si hlavně uvědomuju, jak moc je na mě fixovaná. Možná, že to je i tím, že to je holka a jak se říká, mám ji pořád u svý sukně. Kristý je spíš zakřiknutá a s ostatníma dětma se moc nebaví, ani třeba na hřišti nebo na pískovišti. Je to tak asi proto, že spolu trávíme až moc času. Vím, že to není úplně ideální, ale co mám dělat. Já doufám, že až půjde do školky, že se trošku otrká a nebude to takovej ubrečánek jako je teď'...Jednou ji hlídala moje

kamarádka, když naši zrovna nemohli, Kristýna u ní vydržela sotva půl hodky.“ (Anna)

Kristýna je podle Anny zakřiknuté dítě, s ostatními dětmi se nerada baví a nejraději si hraje sama. Anna má velký strach, aby nebyla velký introvert i v dospělosti.

Nela má o dost starší dítě, než ostatní informátorky. Simoně je čtrnáct let, nyní prochází pubertou a jak sama řekla, je to problémové dítě. Proto mě velmi zajímalo, co mi řekne ke vztahu s její dcerou. Nela odpověděla následující:

„Já ani sama nevím, občas mám pocit, že mě má hrozně ráda, ale občas umí být pěkně zlá, až si říkám, že takhle by se nechovala k člověku, kterýho má ráda.“ (Nela)

Avšak z rozhovorů s Nelou mám pocit, že přes všechny útrapy, které se Simonou má, mají velmi blízký vztah, který hraničí s přátelským vztahem. Nela mi vyprávěla o tom, jak měla nedávno narozeniny a Simona se jí snažila uvařit večeři, jako dárek, jelikož na věčný dárek neměla finance. Dále řekla, že když zrovna nemá dobrou náladu, Simona k ní přijde a obejmě ji. Podle mého názoru, tohle jsou gesta, kterými Simona dokazuje Nele, že jí není lhostejná.

Informátorka Monika má se svým synem, podle jejích slov, velmi dobrý vztah. Monika se zmínila:

„Podle mě máme moc fajn vztah. Fixovanej na mě moc není. To spíš na Tomáše. Je ním úplně posedlej. Jako je to takovej mamánek, ale že by na mě byl závislej, to ne... Ondra docela často pendluje mezi mnou a Tomášem, takže bych řekla, že je docela otrkanej na svůj věk.“ (Monika)

Z výpovědí informátorek si myslím, že vztah matky samoživitelky a jejího dítěte je v mnohých případech daleko silnější a pevnější, než vztah dítěte s matkou z úplné rodiny. Podle mého názoru je to dáno především tím, že je dítě vychováváno pouze matkou a nemusí „dělit“ lásku pro oba rodiče, jako tomu je u dětí, které otce mají. Jejich vztah může být silnější i kvůli odchodu partnera z domácnosti. Děti upnou své city na matku a matka na děti. V jednom případě se mi matka samoživitelka přiznala, že je její dítě velmi zakřiknuté, introvertní a na ni velmi fixované. Informátorka si to dává za vinu, kvůli tomu, že se svým dítětem tráví moc času a nedává mu prostor, aby rozvíjelo i vztahy s ostatními.

Poslední bod této kapitoly se zaměřuje na to, zda může být dítě samoživitelky nějakým způsobem znevýhodňováno v jeho běžném životě. Informátorek jsem se ptala, jestli pozorují na svých dětech nějaké znevýhodnění oproti ostatním dětem a vrstevníkům.

Nela si povzdechla, s odpovědí moc nespěchala a naopak se snažila odpovědi vyhnout a poté řekla:

„Když byla Simča menší a chodila tak do třetí nebo čtvrtý třídy, ted' už fakt přesně nevím. Děti jí ve škole kvůli tomu dost šikanovaly. Smály se jí, že nemá tátu. To věčně chodila domů s brekem nebo třeba roztrhanýma věcmi. Dokonce se jí i smály, že máme málo peněz a tak. Simča to brala hodně špatně, a dokonce ani nechtěla kvůli tomu chodit do školy. Věčně simulovala, že jí něco bolí a je jí špatně. Chodili jsme i k psychologovi. Asi tomu ani nepomohlo to, že jsem vystřídala několik vztahů, a pokaždý když si na někoho Simča zvykla, tak jsme se rozešli. Neměla to jednoduchý.“ (Nela)

Podobnou zkušenost jako má Nela se Simonou má i Katka, matka čtyřletého Kryštofa.

„Myslím si, že to tak nějak začalo, když jsem Kryštofa občas nechávala u své kamarádky na hlídání. Ona má dva kluky o trošku starší, než je Kryša, tak jsem si myslela, že by s nima mohl rozumět. Problém nastal, když si kamarádka musela tenkrát někam odskočit a hlídat kluky šel její manžel. Když jsme pak šli s Kryštofem domů, začal se mě na jeho tátu ptát a pak i řekl, že se mu kluci smáli, že tatínka nemá. Od té doby začal vnímat to, že se od ostatních dětí liší.“ (Katka)

I informatorka Monika, matka jedenáctiletého Ondry má špatnou zkušenost s chováním vrstevníků:

„Ve škole to dávají Ondrovi docela sežrat. Ani né to, že nemá tátu, ale spíš, že nemáme moc peněz. Víš, děti jak jsou upřímný, tak jsou zlý. Spolužáci se mu smáli, že nosí obnošený oblečení. Víš, já měla dřív i problém zaplatit klukovi třeba fotbal. Do toho jsme museli pořádit kopačky a další věci a náklady celkem stoupaly. Takže jednou musel přestat hrát a kvůli tomu do něj kluci začali rejpat ještě víc. Řešíme to doted'.“ (Monika)

Gábina si myslí, že každé dítě samoživitelky je určitým způsobem znevýhodňované. Matka samoživitelka, ač se snaží sebevíc, nemůže svým dětem dát stejnou měrou, jako matka z úplné rodiny. Gábina vidí velký problém v tom, že její syn nemá „partáka“ na hraní. Nemá s kým hrát fotbal, ani nikoho, kdo by ho naučil například jak zatlouct hřebík. Také ji mrzí, že její děti nepojedou jako jiné rodiny na hory nebo k moři, protože ona sama na to nemá peníze.

Odpovědi informátorek dokazují, že děti samoživitelek jsou mnohem více znevýhodněné, oproti dětem, které mají oba rodiče. Některé z dětí informátorek se potýkaly i s šikanou spolužáků a dětí v jejich věku. Děti byly šikanovány z hlediska toho, že jejich rodina neměla tolik peněz jako v ostatních rodinách. Tyto děti byly často napadány jak slovně, tak fyzicky. Jedna informátorka dokonce musela se svou dcerou pravidelně navštěvovat psychiatra a změnit školu, kam její dcera docházela.

Dalším problémem je absence mužského vzoru v rodině. Děti, především chlapci, se nemají ke komu upnout a s kým trávit čas. Podle mého názoru je velmi důležité, aby chlapec vyrůstal s mužským členem rodiny z důvodu, aby nebyl ochuzen o to, co dělají jiné děti se svými otci. Myslím si, že chlapec by tímto měl v životě projít a pokud ne, může to podle mého mínění ohrozit jeho pozdější vývoj a formování jeho osobnosti.

Velký problém také hrají finance. Většinou matka samoživitelka nemá tolik peněz na to, aby svým dětem mohla zajistit vše, jako matky dětem z úplných rodin. Proto si myslím, že se dítě za jejich situaci v rodině může stydět a mít to své matce za zlé. Dítě z neúplné rodiny se většinou nemůže věnovat všem zájmovým kroužkům jako jeho ostatní spolužáci a vrstevníci a dítě se může cítit odtržované a stigmatizované.

2.7 Matky samoživitelky dnes

V této kapitole se věnuji několika analýzám, které se na samoživitelství přímo zaměřují. Jsou to analýzy dat ze statistického úřadu z roku 2008, data ze Sčítání lidu a výzkum Sociální a ekonomické podmínky mateřství, zkráceně SEPM z roku 2006.

Jak už jsem v práci zmínila, až do začátku devadesátých let dvacátého století v České republice se nové vzorce rodinného chování neprojeví, tak jako v jiných

západních zemích. Ke změně dochází až po roce 1989, kdy náhle vzrostl podíl dětí narozených mimo manželství (Šalamounová, 2008).

2.7.1 Matky samoživitelky podle výsledků dat Českého statistického úřadu

Podle Českého statistického úřadu (2008) na nevdané matky připadalo až 34% všech narozených dětí. U prvorozených dětí je to až 44% nebo například u žen se základním vzděláním až 67% (u vysokoškolsky vzdělaných žen je to pouze 16%). Z výzkumu však nemůžeme vyčíst, jaký je podíl skutečně osamělých žen a kolik jich žije s partnerem v nesezdaném soužití.

Od roku 2007 se také sledují údaje o otcích nemanželských dětí. Do tohoto roku byly shromažďovány pouze informace o otcích dětí, které se narodily v manželství. Tato data nám pomáhají analyzovat podíl nevyplněných údajů o otcích těchto dětí a charakterizovat je. Můžeme také předpokládat, že pokud matka dítěte vyplní údaje o otci svého dítěte, je s ním v kontaktu. Avšak pokud matka tyto údaje nevyplní, je možné, že s otcem svého dítěte v kontaktu není, nemá o něm žádné zprávy, k otcovství se nijak nehlásí nebo je otec neznámý (ČSÚ, 2008).

Podle Českého statistického úřadu se v roce 2007 narodilo přes 39 tisíc dětí osamělým matkám. U 71 % údaje o otci najdeme a u zbylých 29% údaje chyběly. Tento podíl však závisí i na pořadí dítěte, vzdělání a věk matky dítěte. Pokud se narodilo první dítě ženě se základním vzděláním, případů, že se jednalo o dítě nemanželské, bylo až 82%. Naopak děti vysokoškolsky vzdělaných žen se z 77% narodily do manželství. A z toho vyplývá, že nemanželská plodnost se týká především žen s nižším vzděláním, naopak ženy s vyšším vzděláním, své děti rodí do manželství (ČSÚ, 2008).

2.7.2 Matky samoživitelky v datech Sčítání lidu

Z této analýzy bohužel nemůžeme vyčíst jaký je podíl nemanželské plodnosti v českých domácnostech, ale můžeme zkoumat složení české domácnosti. Petra Šalamounová a Ondřej Nývlt se v této analýze rozhodli zaměřit na složení domácnosti žen ve věku 18 – 34 let, se kterými žije minimálně jedno dítě. Poté byly tyto

domácnosti rozděleny na skupiny. V první skupině najdeme manželské dvojice, další skupinou jsou páry, které žijí v nesezdaném svazku a poslední skupinou jsou matky bez partnera, u kterých je potřeba brát zřetel, že se může jednat i o matky rozvedené nebo ovdovělé (Šalamounová Nývlt, 2007).

Kolem třetiny žen s jedním dítětem, uváděla, že žije bez partnera a v 60% jim bylo mezi 18 – 19 let. S věkem rostl i počet žen, které žily v manželství. Přibližně každá dvacátá žena ve věku 18 – 34 let upřednostňovala nesezdané soužití. Nejvíce žen, které žily v nesezdaném soužití, měly tři děti. Ty ženy, které měly děti dvě, žily v 80% v manželství (Šalamounová Nývlt, 2007).

Ukázalo se, že nejvýše dosažené vzdělání u těchto žen má velký vliv. V manželství žily nejčastěji vysokoškolsky vzdělané ženy a ženy s maturitou. Středoškolsky vzdělané ženy se více přikláněly k nesezdanému soužití. V domácnostech žen s nejnižším stupněm vzdělání pouze jedna třetina žen měla jedno dítě v manželství, ženy se dvěma dětmi byly z 50% vdané. Nejvíce žen se základním vzděláním žila buď jako osamělé matky nebo v nesezdaném soužití (Šalamounová Nývlt, 2007).

2.7.3 Matky samoživitelky podle analýzy SEPM

Tato analýza byla realizována v roce 2006 a byla zaměřena na ženy, jejichž první dítě se narodilo po roce 1995. Analýza poskytuje informace o tom, zda svobodná žena žila v době narození s otcem jejího dítěte. Dále zkoumala, jaké měla důvody a motivace, které ji k samoživitelství vedly. Data se sbírala ve dvou vlnách. První vlna proběhla v březnu 2006, kdy bylo dotazováno 1034 respondentek. Druhá vlna analýzy se uskutečnila v červnu a červenci 2006, kde bylo dotazováno 155 žen. Při narození jejich prvního dítěte bylo neprovdaných 27% dotazovaných žen. Z neprovdaných žen bylo 91% svobodných, 7% rozvedených a ovdovělých žen byly 2% (Chaloupková, 2007).

Zhruba 50% respondentek v době porodu svého prvního dítěte s otcem dítěte nežily. V posledním desetiletí se podíly osamělých žen mezi neprovdanými matkami zvyšují. V letech 1995 – 1998 to bylo 10% žen, v roce 1999 – 2002 už 13% žen a v období 2003 – 2006 17% dotazovaných žen (Hamplová, 2007).

Ze statistiky vyplývá, že velký vliv na to, aby žena porodila nemanželské dítě, má vzdělání. Můžeme dokonce říci, že platí pravidlo, že čím nižší vzdělání žena má, tím je větší pravděpodobnost, že bude v době porodu dítěte bez partnera. Po celou dobu sledování žen, porodily děti mimo manželství i mimo jakýkoliv partnerský vztah dvě pětiny žen se základním vzděláním. U vysokoškolsky vzdělaných žen to byla pouhá desetina. Další významné faktory, které ovlivňují osamělost žen při porodu prvního dítěte, je například věk žen nebo vzdělání otce dítěte (Hamplová, 2007).

2.8 Příčiny samoživitelství

V této kapitole bych ráda našla odpověď na nejdůležitější otázku - jaké mají ženy důvody či motivy, které je vedly k tomu, že se před narozením jejich prvního (nejstaršího) dítěte neprovdaly? Dále mě zajímalo, jaký typ partnerského uspořádání preferují. K odpovědím na tyto otázky si vezmu na pomoc výzkumné šetření SEPM, které jsem v práci několikrát zmiňovala. Před tímto výzkumem se předpokládalo, že hlavním důvodem toho, proč ženy s manželstvím otálejí, je to, že dnešní mladá generace pokládá manželství za přežitek. V následujícím textu se dozvíte hlavní důvody a motivy těchto žen.

Ženám bylo předloženo deset výroků, které charakterizují možné důvody, proč nevstoupily do manželství před narozením jejich dítěte. Respondentky měly posoudit a vybrat, jaký z deseti důvodů byl pro ně charakteristický. Mohly vybrat i z více možností. Otázka zněla: „*Řekněte mi prosím, proč jste Vy sama nevstoupila před porodem svého nejstaršího dítěte do manželství? Do jaké míry odpovídaly následující výroky Vaší tehdejší situaci?*“ (Hamplová, 2007:60)“

Možné odpovědi:

- a) Manželství by Vám nepřineslo žádné výhody.
- b) Bylo to finančně výhodné.
- c) Uspořádání svatby bylo příliš nákladné.
- d) Sňatek odmítl Váš partner.
- e) Bála jste se, že byste přišla o svobodu a nezávislost.
- f) Předcházející manželství Vašeho partnera ještě nebylo ukončeno.

- g) Neměla jste partnera.
- h) Nebyla jste si jistá, jakou budoucnost má Váš vztah.
- i) Nechtěla jste se vdávat těhotná.
- j) Sňatek jste považovala za zbytečnou formalitu.

Až 60% respondentek uvedlo, že před narozením jejich dítěte nevstoupilo do manželství proto, jelikož si nebyly jisté budoucností vztahu s otcem jejich dítěte a také proto, že sňatek, jejich partner odmítal. Přibližně 40% respondentek odpovědělo, že manželství pro ně znamená zbytečnou formalitu, které nepřináší žádné výhody. Na odpověď, že zůstat svobodnou matkou je finančně výhodnější, odpověděla každá čtvrtá žena. Třetina žen se nechtěla vdávat těhotných a také je odrazovaly náklady spojených se svatbou. Až 22% dotazovaných žen se obávala o ztrátu svobody a nezávislosti. Mezi méně časté důvody patřily a) neukončené partnerovo manželství (16% žen) a za b) rozchod s otcem dítěte (11%) (Hamplová, 2007).

Mezi respondentkami, které nejčastěji souhlasily s výrokem, že manželství je zbytečná formalita, byly většinou vysokoškolsky vzdělané ženy. Ty také uvádějí, že manželství nepřináší žádné výhody a mají obavy o svou svobodu a nezávislost. Ženy s nižším vzděláním častěji uváděly, že manželství odmítal jejich partner (Hamplová, 2007).

Je zřejmé, že důvody žen také závisely na situaci, ve které byly v době narození jejich dítěte. Určitě jiné důvody měly ženy, pokud měly stálého partnera a jiné ty, které žily v nestabilním nebo žádném vztahu (Hamplová, 2007).

Všechny tyto ženy můžeme rozdělit do tří skupin na základě důvodů, proč nevstoupily do manželství. První skupinu lze označit jako „nedobrovolně svobodné matky“, tedy ty, které buď stálého partnera vůbec neměly, nebo pokud měly partnera, tak manželství odmítal. Do druhé skupiny patří ženy, které jsou svobodně dobrovolně a manželství považují za zbytečnost, která nepřináší žádné výhody a být svobodnou matkou je ekonomicky nejvýhodnější. A v třetí skupině najdeme ženy, které si nejsou jisté vztahem vzhledem k budoucnosti s otcem dítěte (Hamplová, 2007).

2.8.1 Nedobrovolně svobodné matky

Tato skupina se postojově nejvíce liší od ostatních. Mezi nejčastější důvod, proč nevstoupily před porodem svého prvního dítěte do manželství, je odmítnutí sňatku partnerem. Další, méně častý důvod, je neukončený předchozí vztah partnera. Každá pátá uvedla, že v době narození jejich potomka, žádného stálého partnera neměly. Ženy často uváděly, že s budoucím otcem jejich dítěte, během těhotenství rozešly. Nedobrovolně svobodné matky tvoří zhruba 30% dotázaných neprovdaných matek. Tyto ženy měly první dítě v průměru jako nejmladší – kolem 22,6 let. Do této skupiny svobodných matek je nejvyšší procento žen se základním vzděláním nebo s vyučením (Hamplová, 2007).

2.8.2 Liberálně svobodné matky

Do druhé skupiny můžeme zařadit ty ženy, které si myslí, že manželství je zbytečná formalita. Manželství považují za nedůležité. Většina těchto žen žije po porodu s otcem svého dítěte v nesezdaném svazku. Jejich vztah s partnerem považují za stabilní, a ten který má budoucnost. Liberálně svobodných matek bylo přibližně 33% respondentek z výzkumu. Tyto ženy měly v průměru své dítě jako nejstarší – kolem věku 24,5 let. Nejčastěji mezi ně řadíme ženy středoškolsky vzdělané nebo vysokoškolačky (Hamplová, 2007).

2.8.3 Pragmatické svobodné matky

Tyto ženy jsou charakteristické tím, že si nejsou jisté partnerským vztahem vzhledem k budoucnosti. Také si myslí, že manželství je zbytečná investice, která nepřináší žádné výhody a být samoživitelkou je v současné době ekonomicky výhodné řešení. Tyto ženy manželství úplně nezavrhují, jelikož pouhá pětina žen z této skupiny pokládá dlouhodobě nesezdané soužití jako ideální formu partnerského vztahu (Hamplová, 2007).

V teoretické části jsem popsala výzkumné šetření SEPM, které se týkalo důvodů a motivů žen, proč se před porodem svého prvního potomka nevdaly. Cílem

výzkumné části bylo zjistit, zda se výsledky z mého výzkumného šetření budou lišit nebo budou stejné s výzkumným šetřením SEPM.

Informátorka Anna byla z otázek ze začátku celkem rozpačitá, a chvíli uvažovala, co mi vlastně řekne. Její odpověď byla:

„Já ani sama moc nevim, co se tenkrát stalo. Já byla ráda, že jsem zvládla samu sebe...Já stála jak opařená a v tenhle moment, jedinej moment v těhotenství, tak jsem si řekla, že to dítě nechci. Dávala jsem to tomu červíčkovi ve mně za vinu, ale teď už vím, že to byla blbost. Luboš by mě opustil dřív nebo pozděj a já bych s tím stejně nic neudělala.“ (Anna)

Odpovědi ostatních informátorek, v těhotenství opuštěných, byly velmi podobné. Informátorky byly v několika případech, mými otázky na otce jejich dítěte, zaskočené. Připomněla jsem jim, že na otázky v žádném případě nemusí odpovídat. Po pár zaváhání, ale nakonec odpověděly všechny.

Velmi častá odpověď informátorek byla ta, že manželství je zbytečná formalita. Informátorky mi řekly, že manželství je v dnešní době nepodstatné a zbytečné, co stojí mnoho peněz, které by rády využily jinak než na veselku.

Monika mi vskutku rozčileně řekla:

„Kristepane, co na tom manželství všichni vidíte? Co je na tom tak zázračného si někoho okroužkovat. Důležitý je, aby se dva měli rádi a to jak s tím kroužkem tak i bez něj...A víš vůbec kolik taková svatba stojí? Já osobně jsem odpůrce svateb. Navíc tyhle události jsou většinou přeslazený jak šlehačka. Na tohle já nejsem. A navíc, znám spoustu teď už teda rozvedenejch kamarádek. A jak byly nešťastný rozvodu, když jim bejvalí dělali problémy. Hrůza. Já bych do toho asi fakt nešla.“ (Monika)

I respondentka Gábina je odpůrce manželství a vázáním se na papír. Řekla mi, že jí přijde zbytečné dokazovat si lásku manželstvím. Podle ní je realista, a ví, že v dnešní době „přežije“ jen velmi malá hrstka vztahů. Gábina si uvědomuje, jak je těžké ukončit manželství a myslí se, že je to ještě mnohem složitější, pokud má dvojice děti. Z toho důvodu se nechce nijak vázat. Když ucítí, že vztah nefunguje,

vystoupí z něj. Podle ní je tento způsob odchodu pro ni i pro děti mnohem jednodušší, než řešit to soudní cestou.

Další důvod toho, proč se mé informátorky před porodem svého prvního potomka nevdaly, byl takový, že je odrazovaly náklady spojené se svatbou.

Informátorka Katka mi přiznala, že od svatby ji odrazují právě náklady s ní spojené. Katka si před odpovědí hlasitě oddechla a řekla:

„Mám spoustu kamarádek, který za svatbu dali majlant, úspory, který dávali dohromady roky. A spousta z nich se za chvíli rozváděly. Takže totál zbytečně vyhozený prachy. Podle mě to je zbytečný vyhazování peněz.“ (Katka)

Mezi další důvody patří také nejistota ohledně budoucnosti vztahu mezi ní a partnerem. Několik z nich mi řeklo, že vztah s jejich partnerem nebyl stabilní a bály se, jak se jejich vztah bude vyvíjet do budoucna.

Každá z mých informátorek prožila jiný příběh toho, proč a za jakých okolností se stala samoživitelkou. V odpovědích se dokonce objevily dva extrémy vyjadřování. Z tónu hlasu a gest jsem cítila, že je jim nepříjemné vracet se zpět do minulosti, kdy s nimi v mnoha případech nebylo zacházeno nejlépe. Setkala jsem se i s druhým extrémem, že informátorka mluvila o rozchodu s otcem jejího dítěte velmi nepřítomně a netečně. Toto chování bych přisoudila tomu, že informátorka je buď plně smířená se svou situací, nebo naopak s ní smířená není a pouze chce, aby si ostatní mysleli, že už se tím nezaobírá. Z mého výzkumného šetření, téměř každá druhá informátorka uvedla jako důvod rozchod s otcem dítěte, avšak ve výzkumu SEPM byl tento důvod uváděn jako méně častý. Druhý, nejčastější důvod toho, proč se informátorky před porodem neprovdaly, bylo to, že je odrazovaly náklady spojené se svatební veselkou. Avšak i tento důvod je ve výzkumu SEPM vypsán jako méně častý.

Myslím si, že hlavní důvod toho, že se mé výsledky a výsledky z výzkumu SEPM liší je to, že tento výzkum je již sedm let starý. Tak jako dnešní společnost nehledí na samoživitelky negativně jako dříve, mohou mít i dnešní samoživitelky jiné důvody toho, proč se před narozením jejich prvního dítěte nevdaly.

Dále mě zajímalo, jaký typ partnerského soužití informátorky upřednostňují, a co pro ně znamená manželství. Zda si myslí, že ideální partnerský vztah je

manželství nebo nesezdané soužití, které je v dnešní době podle mého názoru, čím dál oblíbenější.

Tuto odpověď jsem hledala u informatorky Hanky. Hanka se celá při odpovědi rozněžnila a odpověděla následující:

„Já si myslím, že je nejdůležitější, když dva se mají rádi a žijou spolu v jedné domácnosti. Podle mě ani manželství není potřeba ... Je fakt, že nikdy nevíš co se ti v životě stane. Nevíš co bude zítra a sama z vlastní zkušenosti vím, že se ti život může změnit ze dne na den. Navíc já jsem typ, kterej se velkého závazku bojí. Připadala bych si jak s koulí na noze.“ (Hanka)

Monika má na manželství podobný názor a také dává přednost nesezdanému svazku. Moniky odpověď byla:

„Pro manželství moc nejsem. S bývalým nám vyhovovalo, že jsme spolu žili u mě v bytě. O manželství jsme neuvažovali. Nešlo o to, že bych si třeba nebyla jistá tím, jestli s tím člověkem chci být a počítám s ním do budoucna, jasně že počítala, ale pro oba bylo důležitější, že nám spolu bylo fajn, než si dokazovat lásku prstýnkem.“ (Monika)

Naopak informatorka Anna si myslí:

„Já kdybych si měla vybrat, tak asi určitě manželství. Nevím no, ale i našima jsem tak vychovávána, že manželství je důležitý. Prostě je to zase něco jinýho. Je fajn, když spolu dva bydlej, ale když se vezmou, zase se ty dva v tom vztahu posunou dál, a jak bych to řekla, no dokážou si tu lásku, kterou k sobě cejtěj. Víím, že v dnešní době se manželství už moc nenosí a sousta lidí ho odmítá a radši žijou jen tak na hromádce.“ (Anna)

Jak jsem z Anny vyprávění pochopila, ona sama byla vychovávána dost tradičně. Její rodiče byli zklamaní, když se dozvěděli, že se jejich dcera nebude před porodem svého dítěte vdávat. Podle nich má dítě přijít do manželství.

Pro Blanku je manželství důležité. Ona sama se na svoji svatbu moc těší a nikdy si nepřipustila, že by ji vynechala a nevdala se. Podle ní manželství k životu patří. Tato informatorka je na svůj věk v odpovědích velmi tradiční a v názorech se mnohdy odlišuje od ostatních.

Více než polovina žen z výzkumu upřednostňuje nesezdané soužití. Řekly mi, že právě nesezdané soužití má mnoho výhod od manželství. V první řadě toto soužití nic nestojí, kdežto náklady na svatbu jsou zbytečně velké a informátorkám tyto výdaje přijdou zbytečné. Další výhodou vidí informátorky v tom, že pokud partnerský vztah nefunguje, je daleko jednodušší z něho vystoupit. Jak mi samy přiznaly, znají mnoho jiných žen, které při rozvodu čelily velkým problémům. Proto i kvůli tomu se bojí vstoupit do manželství a nechávají si „zadní vrátka“. Jedinou nevýhodu nesezdaného soužití vidí v tom, že pokud mají s dotyčným partnerem potomka a jejich vztah se rozpadne, bývalí partneři na své děti ve většině případů nepřispívají a nestarají se o ně, a to i pokud jsou zapsáni v rodném listu dítěte. Tyto ženy se také obávají o to, že by ztratily svobodu a nezávislost.

V této části bakalářské práce bych ráda typově vydělila informátorky z výzkumného šetření. Jak jsem v teoretické části napsala, můžeme všechny samoživitelky rozdělit do tří skupin podle toho, jaké měly důvody, že se před porodem svého dítěte nevdaly. Každá z těchto skupin má určitou charakteristiku. V mém výzkumu jsem si dala za úkol tyto charakteristiky najít a informátorky do skupin rozdělit.

Všem informátorkám jsem položila několik otázek, které se týkaly manželství a partnerského soužití. Spoustu dalších informací, které jsem potřebovala k tomu, abych zjistila, do jaké skupiny informátorky zařadit, jsem znala z odpovědí, které mi informátorky poskytly v průběhu rozhovorů s nimi.

Do první skupiny tzv. „nedobrovolně svobodných matek“ jsem zařadila více než polovinu informátorek. Vyznačují se tím, že v době narození jejich dítěte byly věkově nejmladší ze všech a většina z nich tvrdí, že partner manželství odmítal. Také je pro ně charakteristické, že některé z nich jejich partner opustil během těhotenství nebo chvíli po porodu.

Anna obrátila oči vzhůru a bylo vidět, že přemýšlí, co mi řekne. Po chvíli odpověděla:
„Když jsem se dozvěděla, že jsem těhotná, tak sem si ze začátku myslela, že bych si Luboše vzala, ale ten nechtěl o svatbě ani slyšet, okamžitě to smetl ze stolu. Jinak já bych se klidně i vdávala. Naši jsou v tomhle docela staromódní a byli chvíli docela naštvaní, že svatba nebude. Podle nich, by se dítě mělo rodit do manželství.“ (Anna)

Z její odpovědi je patrné, že by do manželství vstoupila, ale se sňatkem nesouhlasil její partner. Další indicie, které mi pomohly k tomu, abych ji mohla správně zařadit, bylo to, že je věkově z nejmladších informátorek.

Další informátorka, která také patří podle mého názoru do této skupiny, je Blanka. Blanka, ač se s otcem jejího dítěte rozešla až po porodu, se svobodnou matkou stala nedobrovolně. Do manželství by prý vstoupila. O svatbě s partnerem mluvili, ale později mi řekla, že i tohle byl jeden z možných důvodů, proč od nich její partner odešel. Zřejmě se zalekl velkého závazku, který už byl velký i kvůli dítěti, které najednou měl. Další věc, podle které jsem tuto informátorku zařadila právě do této skupiny, je to, že má pouze základní vzdělání.

Nejstarší Nela, svou dceru měla v době, kdy jí bylo 24 let. Tato informátorka podle mého mínění také patří do skupiny nedobrovolně svobodných matek. Její tehdejší partner ji opustil během těhotenství a je vyučená.

Poslední žena z výzkumu, která do této skupiny podle mého názoru patří, je Eva. Tu jsem do této skupiny zařadila proto, že měla své dítě ve svých dvaadvaceti letech. Je vyučenou prodavačkou a v době porodu neměla partnera.

Do skupiny liberálně svobodných matek jsem zařadila dvě informátorky. První se jmenuje Monika a důvod toho, proč jsem ji nezařadila do skupiny pragmaticky svobodných matek, je ten, protože říká, že manželství je zbytečná formalita.

„S Vaškem jsme v tomhle měli celkem jasno. Já se vdávat nechtěla a ani on se ženit nechtěl. Já jsem odpůrce svateb a ani na to nebyl čas, ani peníze.“ (Monika)

Další informátorka, kterou jsem zařadila do této skupiny je Gábina. Gábině manželství připadá zbytečné. Má vystudovanou střední školu s hotelovým zaměřením a během rozhovoru se mi zmínila, že s jejím bývalým partnerem měla hezký vztah, ve kterém viděla budoucnost. Žila s ním v jedné domácnosti v nesezdaném svazku a svatbu neplánovali. Hlavní důvod bylo to, že svatba podle ní už není v módě.

Do poslední skupiny tzv. pragmaticky svobodných matek jsem zařadila zbylé dvě informátorky, kterými jsou Dana a Katka. Tyto ženy sem podle mého mínění

patří, především kvůli nejistému vztahu s otcem jejich dítěte. Další důvod byl ten, že manželství úplně nezatrácují.

Informátorka Dana mi řekla, že její vztah s otcem jejích dcer byl velice nestálý. Podle jejích výroků nebyl typ pro rodinu, jelikož byl mladší, než ona. Dana mi přiznala, že manželství úplně nezavrhuje a nemyslí si, že by bylo manželství zbytečné.

Katka, která podle mého názoru také patří do skupiny pragmaticky svobodných matek, také měla velice nestabilní vztah se svým partnerem a řekla:

„Jako rozuměli jsme si, to jo, ale nebylo to úplně ono. Jednou to bylo nahoře a jednou zase dole, no a pak už jenom dole. Už v těhotenství jsem věděla, že to není úplně ono a že to asi do budoucna úplně nevydrží...Narodil se Kryštof a všechno se ještě zhoršilo. A pak to už nedal a ukončil to.“(Katka)

Dalším úkolem bylo rozdělit všechny informátorky z výzkumného šetření do skupin, podle toho, proč se před narozením jejich prvního dítěte nevdaly. Podle mého názoru jsem tento úkol splnila, i když jsem občas měla problém s tím, kam některé informátorky zařadit, jelikož určité charakteristiky úplně neseděly a váhala jsem mezi dvěma skupinami. Nakonec jsem je podle uvážení rozdělila a zjistila jsem, že nejvíce informátorek patří do skupiny nedobrovolně svobodných matek. Těchto žen je 55% (5 informátorek). Věkově jsou tyto ženy nejmladší ze všech. Také se většina z nich vyznačuje tím, že v době porodu neměly stálého partnera a jejich nejvyšší dosažené vzdělání je základní nebo jsou vyučené. Liberálně svobodných matek bylo 22% (2 informátorky). Do této skupiny svobodných matek jsem zařadila ty, které si myslí, že manželství je zbytečná investice. Tyto informátorky si také nebyly jisté partnerským vztahem a staly se matkami jako nejstarší ze všech. Do skupiny pragmaticky svobodných matek jsem také zařadila dvě informátorky. Tyto ženy tam podle mého názoru patří proto, jelikož si myslí, že být svobodnou matkou, může přinášet i jisté výhody. Tyto ženy manželství úplně nezavrhují jako v předchozí skupině liberálně svobodných matek.

2.9 Matky samoživitelky na trhu práce

Ženy v České republice ve věku, kdy nejčastěji pečují o děti tj. ve věku 25 – 40 let, podléhají většímu riziku nezaměstnanosti, než muži. Především mladé matky s dětmi jsou zaměstnatelem velmi často odmítány. Výzkumníci říkají, že pokud stát chce podporovat větší porodnost v zemi, je nezbytné zrovnoprávnit ženy s muži v přístupu na pracovním trhu (Hamplová, 2007). „*Jinými slovy, vztah rodiny a trhu práce by měl být v rámci sociální politiky uspořádán tak, aby děti neznamenal pro rodiče neúnosnou zátěž a ztrátu jejich životních šancí se všemi otevřenými možnostmi uplatnění*“ (Hamplová, 2007:102).

Ve výzkumném šetření Eurobarometr 2002, měli Češi odpovídat na otázku: „Co by vláda měla udělat pro zkvalitnění života rodin s dětmi?“ Nejčastější odpověď byla, aby vláda zvýšila dávky na mateřské dovolené a zajistila dostupné bydlení (Hamplová, 2007).

Jak jsem se již na začátku této kapitoly zmínila, pro matky samoživitelky je vstup na trh práce velmi obtížný. Na rozdíl od úplných rodin, kde o dítě pečují a finančně zabezpečují dva dospělí lidé, je na všechno matka samoživitelka sama (Hamplová 2007). Podle autorky Dudové (2009) v roce 2005 nezaměstnanost mezi svobodnými matkami dosahovala ke 13,6% (u žen se dvěma rodiči to bylo 7,7%).

Pro těhotné a matky s dětmi jsou dané pracovní podmínky, které musí zaměstnavatel podle Zákoníku práce (2007) dodržovat:

- 1) Zaměstnavatel je povinen přihlížet při zařazování zaměstnanců do směn na potřeby žen pečujících o děti.
- 2) Pokud požádá žena pečující o dítě mladší 15 let o zkrácení nebo úpravu pracovní doby, je zaměstnavatel, pokud tomu nebrání provozní důvody, povinen jí vyhovět.
- 3) Těhotná žena, která pečuje o dítě mladší 8 let a matka samoživitelka pečující o dítě do 15 let, nesmí být přeložena na jiné pracoviště nebo posílána na pracovní cestu mimo obec bez vlastního svolení.
- 4) Zaměstnavatel nesmí zaměstnávat práci přesčas těhotné ženy a ženy, které pečují o dítě mladší než jeden rok.
- 5) Dosáhne žena při práci, na níž byla převedena, bez svého zavinění, nižšího výdělku, než na dosavadní práci, poskytuje se jí na vyrovnání tohoto rozdílu vyrovnávací příspěvek.

- 6) Zaměstnavatel může rozvázat pracovní poměr s těhotnou zaměstnankyní a se zaměstnankyní, která pečuje o dítě mladší než tři roky jen ve výjimečných případech.

Podle autorky Kuchařové (2007) až 94% matek samoživitelek se živí prací na plný úvazek, výjimkou jsou matky malých dětí. Právě flexibilita polovičního pracovního úvazku se může stát rozhodujícím kritériem, avšak výše příjmu z něho, finančně nezabezpečí celou rodinu.

Na začátku této kapitoly jsem zmínila, že matky samoživitelky představují na trhu práce jednu z nejohroženějších skupin. V jejich životní situaci dochází k několika znevýhodněním, která jim postavení na trhu práce neusnadňují. Výzkumy dokazují, že největší potíže mají matky samoživitelky, které se vrací z mateřské dovolené. Osamělé matky většinou narážejí na problém při budování vlastní kariéry. (Kuchařová, 2007).

Cílem v terénním výzkumu bylo vyzkoumat, zda jsou matky samoživitelky opravdu tak ohroženou skupinou, jak píše autorka Kuchařová (2007), kterou jsem zmínila v předchozí, teoretické části. Chtěla jsem zjistit, zda můžou být samoživitelky na trhu práce nějakým způsobem znevýhodňovány. Informátorkám jsem položila několik otázek i o tom, zda je někdy zaměstnavatel odmítl kvůli tomu, že mají děti.

První věc, která mě zajímala, bylo to, zda mé informátorky pracují nebo jsou na mateřské dovolené.

Nela pracuje na živnostenský list a je velmi pracovně vytížená. Jak jsem zjistila v okolí je vyhledávanou kosmetičkou, a proto nemá o zákazníky nouze. Ale jak ona tvrdí:

„Moc peněz to nesype. Člověk se musí hodně otáčet, abych nás doma uživila. Já jsem hrozně ráda, že mám klientky. V dnešní době je to dost těžký, konkurence je hrozně moc. Když se podíváš, tak tady v ulici, jsou další dva kosmetický salony...Já pracuju na volný noze, takže jsem se naštěstí nikdy nesetkala s tím, že by mě někdo kvůli tomu, že mám dítě, odmítl, ale věřím tomu, že se to děje, i když se to snad myslím nesmí, ne?“ (Nela)

Další pracující informátorka je Katka. Katka pracuje jako asistentka v realitní kanceláři na poloviční pracovní úvazek. Ptala jsem se jí, zda má nějaké negativní zkušenosti se sháněním práce. Katka zvýšila hlas a odpověď byla následující:

„No jasně, tohle je všude. Já práci nemohla za boha sehnat. Až jednou jsem našla tohle. Víš můj šéf je ženská, která sama má dvě děti. No a vidíš, teď když si to zpětně vybavím, všude kde jsem se ucházela kdysi o práci, tak zaměstnavatel byl chlap (smích). Tak já ti teda nevím, jestli to mám brát jako že mě fakt nechtěli, že mám dítě. Každopádně vím o tom, že se to děje, mám spoustu kamarádek, matek, které práci nemůžou vůbec najít.“ (Katka)

Anny jsem se ptala, zda se někdy setkala s tím, že by ji zaměstnavatel znevýhodňoval nebo ji nepřijal, protože má malé dítě. Anny odpověď byla:

„No jasně, že setkala. Když byly Kristýně tak dva roky, přihlásila jsem se na inzerát na netu, že hledali někoho za recepci do solárka. S tím majitelem jsem mluvila po telefonu, všechno bylo úplně v pohodě, ale když jsme se sešli, mluvili jsme o mě, o práci a z mého vyprávění asi pochopil, že mám malý dítě. Původně jsme byli domluvený, že mě bere, a najednou se začal vymlouvat, že mi do konce tejdne zavolá. No a nezavolal.“ (Anna)

Anna mě pomalu nenechala dořící otázku a začala hovořit velmi rozčileným hlasem. Řekla mi, že má se znevýhodněním velké zkušenosti. Sama tento postup zaměstnavatelů nechápe. Z jejich chování je velmi zklamaná a ví, že není první ani poslední matka samoživitelka, která se s tímto přístupem v životě setkala.

I od nepracujících informátorek jsem se chtěla dozvědět, zda si myslí, že můžou být matky s dítětem určitým způsobem na trhu práce znevýhodňovány.

Blanka mi řekla, že si nemyslí, že by byly ženy znevýhodňovány kvůli tomu, že mají dítě. Myslí si, že muži jsou obecně zvýhodňovaní nad ženami. Podle ní, muži budí dojem, že dokážou pracovat déle, mají větší sílu a větší schopnosti práci vykonat. Myslí si, že ale není možné, aby ženy, které děti mají, znevýhodňovaly před těmi, které děti nemají. Z její odpovědi je zřejmé, že nemá vlastní zkušenosti se sháněním práce. Blanka teprve studuje střední školu, a proto ještě neměla důvod zajímat se o pracovní pozici. Ale na druhou stranu si myslím, že její myšlenka toho, že jsou muži

nadřazování, je zajímavá. Již v teoretické části jsem nastínila problém toho, že muži jsou lépe finančně ohodnoceni, než ženy a proto i její teorie může být pravdivá.

Většina pracujících informátorek, tedy kromě Nely, která pracuje na volné noze, se v životě setkala se znevýhodněním od zaměstnavatele. Informátorky byly zaměstnavatelem často odmítány a ony nemohly sehnat práci. Ženy byly odmítány častěji muži než ženami. Ženy byly shovívavější a informátorkám více vyhověly.

Ženy, které jsou momentálně na mateřské dovolené, se nejvíce obávají toho, že budou odmítnuté, protože nemají žádnou praxi. Většina informátorek nastoupila na mateřskou dovolenou ihned po střední škole, proto neměly šanci, praxi nikde získat.

Podle mého názoru je vše, co mi informátorky přiznaly ohledně znevýhodňování pravdivé, jelikož tyto ženy nemají důvod si vymýšlet. Výsledek, který jsem zjistila, je velmi alarmující se kterým by bylo potřeba něco dělat. Pokud stát chce po českých ženách zvýšit porodnost v zemi, měl by přemýšlet i nad tím, jaké mohou mít ženy důvody, že mateřství odkládají a mnohdy úplně zavrhnou.

Poloviční pracovní úvazek samoživitelkám umožňuje věnovat se více dětem kvůli absenci otce a partnera. Myslím si, že poloviční pracovní úvazek je opravdu pro matky s dětmi ideální, ale výdělek z něho nedokáže pokrýt výdaje celé rodiny. Pokud matka samoživitelka pracuje naopak moc a svým dětem se nevěnuje, může se stát, že její děti budou vyrůstat bez výchovy a to je podle mého mínění špatně, jak pro děti, tak pro matky. V pozdějším věku bude těžké naučit tyto děti jiným zvyklostem a chováním. Informátorka Nela je jasný příklad toho, co se může stát, když se matky více věnují zaměstnání, než dětem. Dcera Simona jí dělá veliké problémy a sama říká, že není řádně vychovaná. Nela si uvědomuje, že udělala ve výchově chybu, protože se dceři dostatečně nevěnovala.

2.10 Matky samoživitelky v sociálním systému

„Od konce 19. století zasahuje stát do moderní rodiny mnoha způsoby. Od této doby se věda a zákonodárství spojují k ochraně dětí a jsou rodičům nápomocny v péči o ně. Působení státu má upevnit vazbu mezi matkou a dítětem, snížit počet odložených dětí a odstranit negativní důsledky umístování dítěte ke kojné. Stát se tím také snaží pomoci vrátit dítě rodině, zejména matce“ (de Singly, 1999:36).

Z výzkumného šetření SEPM z roku 2006 vyplynulo, že matky samoživitelky v české společnosti nejsou dobře zakotvenou skupinou, ať už ekonomicky nebo sociálně a pocházejí ze sociálně slabších skupin (Soukupová, 2007).

Jaké je postavení osamělých matek v sociálním systému v České republice? V České republice byl v poslední době pojem svobodná matka velmi často zneužíván nesezdanými páry, a proto bylo zrušeno mnoho výhod, které mohly svobodné matky využívat, a tím si zlepšit finanční situaci. K přiznání mateřské se budoucí svobodná matka musí přihlásit na příslušný úřad. Délka mateřské je stejně dlouhá jako u matek, které mají partnera, tedy 28 týdnů. Pokud žena porodí více než jedno dítě, má nárok prodloužit si mateřskou a to na 37 týdnů (MPSV, 2013).

Žena, která není provdaná za otce svého dítěte, má nárok na finanční prostředky od otce dítěte – pokud je určeno otcovství. Je důležité, aby matka, otec svého dítěte zapsala do rodného listu. Otec dítěte, který v rodném listu není uveden, nemá vůči svému dítěti žádná práva, žádné povinnosti ani nemusí matce platit žádné alimenty ani jinak na dítě přispívat. Proto, aby byl otec uveden v rodném listu dítěte, je potřeba souhlas obou rodičů. Když je otec v rodném listu zapsán, má ze zákona povinnost přispívat na výživu pro dítě a hradit náklady spojené s těhotenstvím (MPSV - Zákon o rodině).

Osamělá těhotná matka musí splnit určité podmínky pro to, aby měla na mateřskou dovolenou nárok. Svobodná matka musí získat pojištění alespoň po dobu 270 kalendářních dní v posledních dvou letech, a proto studentky a nezaměstnané matky nemají na mateřskou dovolenou nárok. Matky, které mateřskou nepobírají, mají nárok alespoň na rodičovský příspěvek (peněžitá pomoc v mateřství), který se pobírá 4 roky (MPSV, 2013).

Párům žijícím v nesezdaném soužití se nedostává z právního hlediska žádných výhod v rámci sociálního a daňového systému. I v oblasti majetkové a finanční je jejich pozice daleko těžší, než u párů žijících v manželství. Pokud se partneri rozhodnou ukončit jejich vztah, nemají automaticky nárok na majetek, který společně nabyly v průběhu jejich vztahu – jako tomu je u manželsky sezdaných párů. Pokud jeden z partnerů opustí domácnost a druhý partner, který se stará o společné nezletilé dítě a nemůže se samostatně živit, nemá od bývalého partnera nárok na výživné (Soukupová, 2007).

Ve výzkumné části se věnuji finanční situaci informátorek. Chtěla jsem se dozvědět, jaké jsou jejich příjmy a zda stačí na pokrytí všech měsíčních výdajů. Pokud jim jejich příjmy nestačí, tak kde berou všechny peníze. Dále se zaměřuji na otázku postavení informátorek v sociálním systému. Cílem bylo zjistit, zda je možné potvrdit teorii, že matky samoživitelky můžeme označit za sociálně slabší.

První věc, kterou jsem si dala za úkol od informátorek vyzkoumat, byla ta, jaké jsou příjmy informátorek a zda jim vystačí na pokrytí všech výdajů.

Na tuto otázku jsem chtěla dostat odpověď od Anny a ta zcela otevřeně přiznala následující:

„Já jsem na mateřskou nastoupila, když jsem přerušila v prvému vysokou. Dostávám rodičovský příspěvek, ale dost málo na to, abych se zvládla postarat o sebe i Kristýnu. Fakt nechápu, jak to dělají jiné mámy.“ (Anna)

Zato dvaadvacetiletá Eva se na své těhotenství nemohla ani finančně připravit. O svém těhotenství nevěděla, proto veškerou výbavu sháněla, až po porodu, na poslední chvíli. Eva řekla:

„Když jsem se po prvotním šoku, že mám dítě, probrala, přišel šok druhý. (smích). Jak takhle narychlo sehnat všechny věci pro miminko, kočárek, oblečení, já neměla doma vůbec nic. Z mých peněz bych to dohromady nedala. Ale naštěstí mám super kamarádky a všechno co jsem potřebovala, mi sehnaly.“ (Eva)

Eva v době těhotenství pracovala jako prodavačka v odchodu s obuví, proto je na tom s financemi o něco lépe, než některé informatorky. Eva pobírá mateřskou a říká, že od rodičů nepotřebuje finanční podporu a je jako jedna z mála finančně nezávislá. Žije sama v malém bytě a stačí si poplatit vše sama.

Respondentce Hance chodí pouze rodičovský příspěvek. Hanka otěhotněla chvíli po maturitě, do práce nestačila nastoupit, a proto mi rozčileně řekla:

„Kolik beru peněz? Ha, tak to je fakt trefná otázka (smích). Je to celkem směšná částka. Ale naštěstí jsem dostala docela fajn příležitost přivýdělků. Prodávám parfémy a kosmetiku. Je to časově nenáročný a baví mě to. Zatím to

stačí, ale holka půjde za chvíli do školky, tak bych si ráda našla nějakou plnohodnotnou práci.“(Hanka)

Respondentka Katka, která byla donucena najít si práci, říká:

„Začala jsem pracovat jako asistentka v jedné kanceláři. Prostě založit papíry, pošta, no co potřebujou. Musela jsem, jinak neměla vůbec šanci utáhnout to.“(Katka)

Abych řekla pravdu, takové výsledky jsem nečekala. Spousta informátorek mi přiznala, že jim peníze na pokrytí všech výdajů nestačí. V nejhorší situaci jsou ty, které na mateřskou dovolenou nastoupily ihned po škole. Takové matky dostávají jen velmi málo finančních příspěvků, které jim na uživení celé rodiny nestačí. Spousta z nich požádala o dávky na bydlení, ale v mnoha případech neuspěly, protože na to podle úřadů neměly nárok. Proto na pomoc přicházejí rodiče informátorek. Tato výpomoc se týká většinou mladších informátorek z výzkumu, ale i spousta starších informátorek mi přiznala, že jim rodiče stále finančně pomáhají.

Poté jsem chtěla zjistit, jaké je postavení informátorek, jelikož v teoretické části této kapitoly jsem podotkla, že svobodné matky patří do nejvíce ohrožených skupin a mezi sociálně slabší skupiny a tuto teorii bych ráda potvrdila nebo vyvrátila.

Z Nely hlasu bylo cítit, že jí jsou otázky ohledně financí nepříjemné, proto svou odpověď moc nerozváděla a řekla:

„Na všechno co je potřeba, tak si vydělám. Na bydlení, jídlo, pití, něco na sebe. Takže bych si asi neměla moc na co stěžovat, jsou rodiny, který jsou na tom daleko hůř.“(Nela)

Výpověď Hanky byla taková:

„Štve mě, že jsme na tom s penězma docela mizerně. Já bych Luce koupila všechno, co bych jí na očích viděla, ale problém je v tom, že na to nemáme. Teď bude asi blbý, co řeknu, ale bylo by všechno mnohem jednodušší, kdybych měla nějakýho chlapa. Výdaje za domácnost by se půlily a já bych to nemusela řešit všechno sama. Po mé mamce taky nemůžu nic chtít, je sama ráda, že využije... Většinou žijeme z měsíce na měsíc, takže o nějaký dovolený si můžeme

nechat jen zdát. Lucce bych i ráda něco naspořila, aby měla něco do budoucna, ale z čeho. Nedokážu si představit, kdybych měla víc dětí.“ (Hanka)

Podobné odpovědi jsem slýchala i od ostatních informátorek. Přiznávají, že jejich finanční situace je čím dál těžší vzhledem k věku dítěte. Čím je jejich potomek starší, tím větší má nároky, ale všechny požadavky svých dětí samoživitelky splnit bohužel nemohou.

Většina informátorek je velmi nespokojená s příspěvkem, které dostávají. Ty jim přijdou velmi nízké vzhledem ke skutečnosti, že v mnoha případech, otec jejich dítěte na své dítě nic nepřispívá a samoživitelka je tedy závislá na pomoci od státu. Část z nich přiznala, že hledá finanční pomoc i jinde, a to většinou u rodičů. Rodiče je nechávají žít pod vlastní střechou a snaží se o svou dceru a její děti co nejlépe postarat. Z jejich tvrzení si nemyslím, že být matkou samoživitelkou je v dnešní době výhodné. V minulosti měly tyto ženy i nesezdané páry mnoho výhod, které byly zrušeny. Proto si myslím, že tyto ženy opravdu patří do nejrizikovější skupiny a mnoho z nich můžu označit za sociálně slabé.

Myslím si, že hodně záleží na skutečnosti, zda byla žena v době před těhotenstvím finančně nezávislá. Pokud ano, je větší šance, že sebe a své dítě dokáže uživit. Větší problém přichází, pokud žena otěhotní, když ještě nemá dokončenou školu. Tyto ženy jsou od státu podporované minimálně a bez péče rodičů by jim hrozilo, že skončí na ulici. Naštěstí všechny mé informátorky, které musely řešit finanční situaci, měly štěstí a našly útočiště u své rodiny.

2.11 Otcové dětí matek samoživitelek

Poslední kapitola bakalářské práce se věnuje otcům dětí osamělých matek. Ráda bych se dozvěděla, v jaké míře se otcové nemanželských dětí podílejí na výchově a péči u svých dětí a zda je finančně zabezpečují.

K odpovědím na výše zmíněné otázky mi pomůže výzkumné šetření SEPM 2006. Tento výzkum se mimo jiné věnoval i otcům dětí svobodných matek. Tento výzkum přináší informace, které poskytly respondentky o otcích svých dětí, ale je

velmi pravděpodobné, že určité informace mohou být do značné míry zkreslené a ovlivněné vztahem respondentek k otcům svých dětí (Hamplová, 2007).

První otázka o otcích dětí osamělých matek z výzkumu SEPM zněla, kdo v domácnosti respondentek denně pečuje o děti? Respondentky měly na výběr z šesti možností: vždy já, obvykle já, oba stejně, obvykle partner, vždy partner. Přes 40% dotazovaných žen odpovědělo, že se o své dítě stará pouze ona sama. V 60% se muži v manželství, alespoň z části zapojují do péče a v nesezdaném soužití přibližně 50% mužů. Můžeme usoudit, že muži žijící v manželství se o své děti starají více, než muži, kteří žijí se svou partnerkou v nesezdaném svazku. Jako jeden z důvodů může být například to, že v nesezdaných soužitích častěji žijí i jejich nevlastní děti, a mužům nemusí připadat důležité, se o tyto děti starat (Hamplová, 2007).

Respondentky, které s otcem jejich dítěte ve společné domácnosti nežily, odpovídaly na otázku, jak často otec své dítě navštěvuje a věnuje se mu. Vysoký podíl žen odpovědělo, že otcové s dětmi neudrží skoro žádný kontakt nebo své děti navštěvují jen zřídka (Hamplová, 2007).

Český statistický úřad od roku 2007 sleduje otce nejen manželských dětí, ale i takových, které se narodily mimo manželství. To nám umožňuje charakterizovat otce nemanželských dětí, ale také ukazuje podíl nevyplněných údajů o otcích. V případě, že se setkáme s vyplněnými údaji o otci nemanželského dítěte, můžeme předpokládat, že matka je s otcem v kontaktu a otec je známý. V případě, že jsou údaje nevyplněné, můžeme usoudit, že je otec neznámý nebo se k dítěti nehlásí (Chaloupková, 2007).

V roce 2007 se narodilo 56 tisíc živě narozených dětí a z toho dětí narozených mimo manželství bylo přes 19 tisíc. U 70% nemanželsky narozených byly uvedeny údaje o otci dítěte a u zbylých 30% údaje chyběly. Z těchto údajů můžeme usoudit, že většina otců nemanželsky narozených dětí se s matkou ani s dítětem nestýkají nebo nejsou vůbec známy (Hamplová, 2007).

V terénním výzkumu jsem se chtěla dozvědět více o otcích dětí samoživitelék. Informátorkám jsem položila několik otázek, které se otcovství týkají. Zajímalo mě především, jestli je otec jejich dětí zapsaný v rodném listě. Zajímalo mě, jak se otec dětí zapojuje do výchovy, jak se o něj často stará a navštěvuje ho a zda na něj finančně přispívá.

První otázky na otce dětí informátorek se týkaly toho, zda je otec zapsaný v rodném listě dítěte. Čtyři z devíti informátorek odpovědělo, že otec jejich dětí není v rodném listu dítěte zapsán. Anna řekla:

„Luboš není v rodném listu psanej. Když mě opustil, tak jsem chtěla zapomenout a jemu bylo úplně jedno, že jsem v tom, takže to pro mě bylo jasné, že ho v rodném listu nechci.“ (Anna)

Na Anně bylo vidět, že svou odpověď nechce více rozvádět. Z otázky byla rozrušená a naznačila mi, ať se již na otce jejího dítěte neptám.

Eva, která o svém těhotenství vůbec netušila, otce své dcery kontaktovat nechce a řekla mi:

„K čemu? To je vo ničem, musí to vědět, si myslím. Oba máme facebook, i když se teda v přátelích nemáme, tak od kámošů musí vědět, že jsem máma. A určitě si to už propočítal a musí mu bejt jasné, jak to je. Ale jak vidíš, tak stejně nic nedělá a za zlý mu to nemám. Nám je bez něj prostě dobře.“ (Eva)

Eva je v přístupu k otci malé Niny velmi laxní. Myslím si, že otec malé Niny o svém dítěti vůbec neví. Zarazilo mě, jak o něm Eva vypráví, jakoby ani sama nechtěla, aby o své dceři věděl.

Nejstarší respondentku Nelu partner opustil v těhotenství, a jak sama říká, v té době nebylo vůbec obvyklé, aby byla těhotná žena sama, bez partnera. Ostatní na ní mnohdy hleděli skrz prsty. Nela odpověděla:

„Když mě David opustil, nemohla jsem tomu uvěřit. Já sama, s břichem, lidi na mě koukali divně, všechno bylo na prd... Tenkrát udělal ještě pár průšvihů a naštvála jsem se a přerušila s ním všechny kontakty, a proto není psanej ani v rodném listu. S tím člověkem už nechci mít nic společného.“ (Nela)

Během vyprávění Nely, jsem měla několikrát pocit, že s Davidem něco není v pořádku. Nela každou chvíli hovořila o tom, že se něco stalo, proto jsem se Nely zeptala a opravdu mi potvrdila moji myšlenku. David se prý živí prodejem kradených aut. Z toho důvodu Nela ani nechce, aby se Simonou někdy potkal. Bojí se, že by na svou dceru mohl mít špatný vliv.

Z odpovědí mohu vyvodit možné důvody, proč nejsou otcové svých dětí zapsaní v rodném listu. V odpovědích informátorek je vidět, že na otce svého dítěte

nevzpomínají zrovna v dobrém. Většina z nich byla opuštěna partnerem velmi nečekaně a informátorky jim to mají pořád za zlé. V mnoha odpovědích jsem shledala, že informátorka popisuje otce jejího dítěte jako někoho, na koho není spolehnutí, není dobrý člověk nebo se kterým už nechce mít nic společného. V momentě, kdy přišla řeč na tyto otce, informátorky začaly mluvit zvýšeným a našťvaným hlasem. Mnohdy jsem se setkala s tím, že jsem musela informátorkám připomenout, že jejich odpovědi jsou dobrovolné.

Další část práce se věnuje těm, kteří se o děti starají. Zajímalo mě, kdo je kromě informátorky s jejími dětmi ve styku.

Dany odpověď na to, kdo pečuje o její dítě kromě ní, byla:

„Nejvíc mi pomáhají naši. Jak máma, tak táta. Oba se hrozně snažej, i když v jejím věku to už asi není úplně jednoduchý. Mamka se spíš snaží, aby měly holky co jíst, v čem chodit a táta je spíš přes tu zábavu a hry. Moc si toho od nich vážim, protože sama bych to asi nezvládla.“ (Dana)

Informátorce Blance pomáhá jak rodina, tak i její bývalý partner a otec malého Adama. Především teď před maturitou, když se musí Blanka učit. Zájem bývalého partnera o Adama v poslední době velmi zesílil.

Bývalý partner informátorky Moniky se o děti pečlivě stará. Monika mi řekla:

„S výchovou i penězma mi pomáhá Tomáš. Děti navštěvuje, jak nejvíc může, bere si je i k sobě domů, třeba na víkendy nebo o svátcích. Hodně mi tím všechno ulehčuje, že mám konečně čas i sama na sebe. Ondrovi je velkou oporou, pomáhá mu i s úkolama ve škole.“ (Monika)

Z výzkumu jsem zjistila, že největší oporou při péči o její dítě je její rodina. Rodina matce samoživitelce pomáhá jak s financemi, tak s výchovou a péčí o dítě. Informátorky přiznávají, že pokud by neměly tak ochotné rodiny, mnohdy by svou situaci nezvládly a skončily v azylovém domě nebo na ulici.

Informátorky, které uvádějí, že otec jejich dítěte není v rodném listě zapsán, se o své dítě nijak nestará a nemá o něj zájem. Jediná informátorka, která přiznala, že ač je otec jejich dětí v rodných listech zapsán, se o své děti nestará, je Gábina. Přiznala

mi, že po jeho odchodu k jiné ženě, utnul s ní všechny kontakty. Gábina se ho několikrát pokoušela kontaktovat, ale marně. Proto si myslím, že se mi potvrdil výsledek z výzkumu ze Statistického úřadu z roku 2007, že otcové dětí samoživitelek, se o své děti starají minimálně nebo vůbec. S výchovou nepomáhají, ani finančně nepřispívají. Další věc, která se potvrdila, byla ta, že pokud otec není v rodném listě dítěte zapsán, se samoživitelkou většinou není v kontaktu.

Pokud otec dítěte na své dítě nepřispívá, že tu možnost otce dítěte dát k soudu a vymáhat z něj peníze. Otec dítěte má povinnost na své dítě přispívat dokonce i v těhotenství ženy. Mé informátorky mi samy přiznaly, že většina otců na své děti nepřispívá, ale řešit to soudní cestou nechtějí, protože se s ním již nechtějí nijak vídat.

3 Závěr

Od konce minulého století začíná v české republice stoupat počet žen, které svá dítěta nerodí do manželství. Nárůst těchto žen je dávana za vinu modernizaci a liberalizaci české společnosti, kdy mladá generace necítí potřebu dodržovat tradice. Tato bakalářská práce se zaměřuje na matky samoživitelky v české společnosti. Cílem práce bylo pomocí vyprávění informátorek přiblížit život samoživitelek, jakožto stále více rozšiřující se trend dnešní společnosti. V práci jsem se zabývala tím, co zapříčinilo, že se ženy začaly osamostatňovat, hledala jsem rozdíly mezi svobodnými matkami, popisovala těžkosti výchovy dítěte jedním rodičem, nastínila situaci osamělých matek podle různých analýz, které se samoživitelství věnují. Ukázala jsem možné důvody toho, proč se ženy staly samoživitelkami, popsala jejich postavení na pracovním trhu a v sociálním systému a našla jsem i prostor pro otce dětí samoživitelek.

V metodologické části jsem se zabývala cílem výzkumu a výzkumnými otázkami. Popsala jsem, jak jsem získávala informátorky a nastínila metody, které jsem využila, etiku výzkumu a techniku sběru dat.

V teoreticko-praktické části jsem hledala odpovědi na moje výzkumné otázky. První výzkumná otázka se týkala toho, jak lze charakterizovat informátorky z mého výzkumného šetření. Zjistila jsem, že osm z devíti informátorek v průběhu mého terénního výzkumu partnera neměla. Z jejich odpovědí jsem usoudila, že si partnera nehledají, jelikož se plně soustředí na své děti, avšak většina z nich si povzdechla, že by se mužská ruka v domácnosti velmi hodila. Všechny informátorky jsem charakterizovala jako osamělé matky, které se o veškerý chod domácnosti starají samy. Tyto ženy nemají partnera, který by jim mohl pomoci s výchovou jejího dítěte či s financemi. Mladší informátorky si myslí, že hlavní důvod toho, že nemají partnera, je ten, že si vybírají muže v jejich věku a ti nejsou na takový závazek zralí. Zato starší informátorky mi přiznaly obavy, že muž může vycouvat ze vztahu, protože může mít strach, že je matkou samoživitelkou využíván. Poté jsem potvrdila tvrzení výzkumného šetření SEPM, které tvrdí, že se podíl osamělých matek zvyšuje. K tomu mi pomohly odpovědi starších informátorek, které podaly výpovědi z doby, kdy porodily své děti.

Ve druhé výzkumné otázce jsem se snažila informátorky rozdělit do skupin, podle toho, proč se před porodem jejich prvního dítěte nevdaly. Všechny informátorky

jsem podle vlastního uvážení rozdělila do tří skupin. V několika případech jsem váhala, kam informátorku zařadit, jelikož některé z charakteristik neseděly. Do skupiny nedobrovolně svobodných matek jsem zařadila pět informátorek. Pro tyto ženy je charakteristické a vyznačují se tím, že většina z nich v době porodu neměla partnera nebo byla opuštěna v těhotenství. Ženy měly většinou vystudovanou základní školu nebo byly vyučené. Tyto ženy se také vyznačují tím, že v době porodu byly nejmladší ze všech. Ve skupině liberálně svobodných matek najdeme dvě informátorky. Ženy upřednostňují nesezdané soužití a manželství je pro ně zbytečná investice. Zbylé dvě informátorky jsem zařadila do skupiny pragmaticky svobodných matek. Tyto ženy manželství úplně nezavrhují a myslí si, že samoživitelství může přinášet výhody.

Další výzkumná otázka se týkala výchovy dětí jedním rodičem. Dala jsem si za úkol zjistit, jak je tato výchova náročná a jakým problémům musí matka samoživitelka čelit. Vyzkoumala jsem, že pro samoživitelky je výchova jedním rodičem velmi náročná. Svým dětem chtějí dát maximum i za chybějícího otce, ale stojí je to mnohem více energie, než matkám v úplné rodině. Tyto ženy musí hrát v rodině dvojí funkci, jelikož představují matku i otce zároveň. Tento problém však informátorky vnímají odlišně. Jedna skupina si myslí, že absence otce je velký problém. Pro tyto ženy je charakteristické, že nejsou na nikom finančně závislé a žijí samy. Kdežto informátorky, které žijí pod jednou střechou se svými rodiči, si nemyslí, že to je nějaký zásadní problém. Tyto ženy se snaží, aby jejich děti viděly mužský vzor například v jejich otci. Výchova jedním rodičem je také náročná v případě, pokud dítě informátorky prochází obdobím puberty. Problém nastane, pokud samoživitelka svým dětem ustupuje. Tím výchovu svého dítěte vzdává. Děti vyrůstají bez výchovy a jsou z nich problémové děti. Velký problém vidím i v tom, pokud je matka samoživitelka pracovně vytížená. Opět se stává, že její dítě vyrůstá bez jakékoli výchovy. V neposlední řadě jsem se zabývala problémem absence otce v rodině. Informátorky se obávají, že jejich děti, především synové, jelikož nemají žádný mužský vzor, ke kterému by mohli vzhlížet. Podle mého názoru, pokud chlapec nevyrůstá s mužským členem rodiny, mohlo by to ovlivnit jeho budoucí vývoj. Také jsem se zabývala vztahem matky samoživitelky a jejího dítěte. Zjistila jsem, že jejich vztah je mnohých případů daleko silnější, než u matek a jejich dětí u úplných rodin. Dítě bývá na matku fixované. Vztah může být silnější i kvůli odchodu partnera z domácnosti. Matka upne své city na dítě a naopak. Děti samoživitelek bývají často zakřivené a introvertní.

Ve čtvrté otázce jsem se zabývala tím, zda může být dítě samoživitelky nějakým způsobem znevýhodňováno. Zjistila jsem, že děti informátorek byly kvůli absenci otce v rodině a kvůli menšímu, finančnímu zabezpečení rodiny, šikanovány. Dcera jedné informátorky byla napadána jak fyzicky, tak psychicky. Dívku si spolužáci dobírali především proto, že neměly mnoho peněz a často nosila obnošené oblečení. Dívka navštěvovala psychologa a musela dokonce změnit základní školu. Děti těchto matek mohou být také znevýhodňovány proto, jelikož jejich matky nemají většinou takové finance na to, aby mohly navštěvovat všechny zájmové kroužky, a tyto děti se můžou cítit odříznuté od vrstevníků.

Další výzkumná otázka se věnovala příčinám informátorek, proč se před porodem jejich prvního dítěte nevdaly. Ve výzkumu jsem si také dala cíl jejich odpovědi porovnat s výzkumným šetřením SEPM, který se na tuto problematiku zaměřoval. Zjistila jsem, že nejčastěji se objevovaly výpovědi typu, že se rozešly s otcem jejich dítěte a také jim manželství připadá zbytečné. Avšak oba tyto důvody jsou ve výzkumu SEPM uváděny jako méně časté. Mezi další důvody patřilo odmítnutí manželství ze strany partnera a nejistota ohledně budoucnosti vztahu. Usoudila jsem, že výsledky nebyly totožné z důvodu, že výzkum SEPM byl realizován již v roce 2006. Za sedm let se mohly názory matek samoživitelek výrazně změnit. Dále jsem se snažila zjistit, jaký typ partnerského soužití upřednostňují a co pro ně znamená manželství. Většina informátorek upřednostňuje nesezdaný svazek. Nastínily mi několik výhod, které nesezdané soužití podle nich má. Podle nich je mnohem jednodušší ukončit partnerský vztah, pokud nežijí v manželství. Nesezdaným soužitím si samoživitelky také nechávají „zadní vrátka“, jelikož se bojí o svou svobodu a nezávislost. Jedinou nevýhodu nesezdaného soužití samoživitelky vidí v tom, že pokud s dotyčným mužem mají potomka a jejich vztah nevydrží, samoživitelky se obávají, aby muž na své dítě přispíval a pečoval o něj. Na manželství většina informátorek vidí pouze problémy a starosti. Většina z nich se vdávat nechce. Pouze několik mladších informátorek by se svatbou souhlasila. Buď z důvodu, že na svatbě lpí její rodiče nebo proto, že si myslí, že svatba k životu patří a je to jakýsi posun ve vztahu dál.

Šestá výzkumná otázka se zabývala postavením matek samoživitelek na trhu práce. Zajímala jsem se o to, zda informátorky pracují a na jaký pracovní poměr. Některé z informátorek byly nucené najít si práci z finančních důvodů, jelikož jim příjmy nepokrývaly všechny měsíční výdaje. Informátorky většinou pracují na

poloviční pracovní úvazek a myslí si, že právě tento úvazek je pro ně nejideálnější, jelikož mají na své děti více času a mohou se jim věnovat více, než kdyby pracovaly na plný pracovní úvazek. Ty z těch informátorek, které nastoupily na mateřskou dovolenou v době, kdy ještě neměly dokončené vzdělání nebo byly krátce po škole, mají velké obavy z toho, že kvůli nulové praxi, nenajdou zaměstnání. Dále jsem se zajímala o to, zda byly informátorky zaměstnavatelem odmítány z důvodu, že mají děti. Většina z nich mi přiznala, že byly častěji odmítány muži, než ženami. Informátorky mi odpovídaly rozhořčeně, a samy tomuto přístupu nerozumí a nechápou, jak je možné, že se to děje, i když to zákon zakazuje. Jedna informátorka si myslí, že muži jsou obecně zvýhodňováni před ženami. Podle ní, muži budí dojem, že mají větší sílu a schopnosti, že zadanou práci zvládnou lépe, než ženy. A to vše se podle ní odráží na platovém hodnocení.

V sedmé výzkumné otázce jsem zjišťovala, jaké jsou finanční příjmy informátorek. Zjistila jsem, že většina informátorek není spokojená se svými měsíčními příjmy. Spousta z nich dostává peněžitý příspěvek v mateřství. Tento příspěvek jim nestačí na to, aby poplatily veškeré výdaje. Ženy nejčastěji hledají pomoc u svých rodin, které je podporují nejenom finančně, ale snaží se jim i pomoci s péčí a výchovou o jejich dítě. Spousta z nich požádala o dávky na bydlení, ale úřady to ve většině případů zamítly, protože podle nich, na takový příspěvek nemají nárok. Dále jsem se zabývala tím, zda mohou být matky samoživitelky brány, jako jedny z nejrizikovějších skupin, a zda je lze označit jako sociálně slabší, což je výsledek který vyplynul z výzkumného šetření SEPM. Myslím si, že je opravdu pravděpodobné, že matky samoživitelky do skupiny sociálně slabých patří. Tyto ženy jsou nejen závislé na dávkách od státu, ale také na pomoc od svých rodin, jelikož by se z dávek, které měsíčně dostávají, neživily. Tento výsledek mě velice překvapil, netušila jsem, že mnohé matky jsou v tak tíživé finanční situaci. Česká republika by tento problém měla co nejdříve řešit, pokud nechce, aby české ženy mateřství odkládaly.

Předposlední výzkumná otázka se zaměřovala na otce dětí matek samoživitelek. Dala jsem si za cíl zjistit, zda se tito muži o své dítě starají, zda na ně přispívají a jak často se o ně starají. Nejprve jsem se zajímala to, zda jsou otcové dětí informátorek zapsáni v rodných listech svých dětí. Překvapilo mě, že spousta otců v rodném listě svého dítěte, zapsaných není. Informátorka a takovýmto otcem většinou vůbec není v kontaktu. Muž se o své děti se nestará, ani na ně většinou nic nepřispívá. Informátorky nemají zájem je kontaktovat, jelikož na ně z minulosti nemají dobré

vzpomínky a nechtějí s nimi mít nic společného. Jen velmi malá hrstka otců se po rozchodu se svým dítětem stýká a finančně na něj přispívá. Je tu možnost vymáhat po otci dítěte dávky soudní cestou. Rodiny informátorek pokládají tento způsob řešení jako za nejlepší, avšak informátorky, na úkor toho, že jsou víceméně bez peněz, o tomto způsobu nechtějí ani slyšet.

V poslední výzkumné otázce jsem se zabývala podporou rodin matek samoživitelek. Dala jsem si za úkol zjistit, zda rodina matce samoživitelce pomáhá a v čem. Vyzkoumala jsem, že většina informátorek hledá pomoc u svých rodin. Mnoho z nich žije pod jednou střechou se svými rodiči a to především z finančních důvodů, jelikož by samy nedokázaly finančně utáhnout vlastní domácnost. Především se jedná o mladší informátorky. Jsou to matky, které na mateřskou dovolenou nastoupily po absolvování střední školy a nebyly finančně nezávislé. Rodina informátorce pomáhá jak s výchovou o její dítě, tak s financemi. Matka informátorky pomáhá s výchovou a péčí o děti otec informátorky se snaží „hrát“ roli otce a dětem jde příkladem. Rodina informátorky je také její velkou oporou. Ženy mi přiznaly, že se leckdy nacházely v situaci, kde jediné co jim pomohlo, byla jejich rodina. Informátorky jsou svým rodinám za jejich pomoc vděčné a trápí je, že jim jejich pomoc nemůžou oplatit, jelikož péče o jejich dítě jim zabere většinu času.

Myslím si, že cíl mé bakalářské práce byl splněn. Poznatky z ní by mohly vést k dalšímu zkoumání těchto žen. Zjistila jsem, že situace českých samoživitelek je vážný problém, kterému by se měla věnovat větší pozornost. Doufám, že moje práce přispěje k lepšímu pochopení problematiky českých samoživitelek.

4 Bibliografie

1. Abramsová, L. (2005). *Zrození moderní ženy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
2. Förster, Töth. (2000). *Trends in child poverty and social transfers in the Czech Republic, Hungary and Poland*.
3. Hamplová D. (2003). *Vstup do manželství a nesezdané soužití v České republice po roce 1989 v souvislosti se vzděláním*. Praha.
4. Hamplová D., Šalamounová P. (2006). *Životní cyklus sociologické a demologické perspektivy*. Praha.
5. Hamplová, D. (2007). *Děti bez partnera nebo na psí knížku?*. Praha.
6. Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
7. Chaloupková J. (2007). *Vdát se nebo ne? Motivace vdaných a neprovdaných matek in Hamplová, D. (2007) Děti bez partnera nebo na psí knížku?*. Praha.
8. Marhounová, J. (1988). *Od osamění k nové rodině*. Praha.
9. Maroušová, L. (2010). *Svobodné matky – fenomén současné doby*. Brno
10. Matějček, Z. (1986). *Rodiče a děti*. Praha.
11. Matoušek, O. (1998). *Mládež a delikvence*. Praha: Portál.
12. Možný I. (1999). *Sociologie rodiny*. Praha: Portál.
13. de Singly F. (1999). *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál.
14. Silverman, D. (2005). *Ako robít kvalitatívny výskum*. Bratislava: Ikar.
15. Soukupová, E. (2007). *Neprovdané matky v sociálním systému in Hamplová, D. (2007) Děti bez partnera nebo na psí knížku?*. Praha.
16. Steinerová, K. (2006). *Domácí násilí páchané na ženách v partnerských vztazích*. Brno.
17. Žižlavský, M. (2003). *Metodologie pro Sociální politiku a sociální práci*. Brno.
18. Český statistický úřad. (2008). *Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2007*
Dostupný z www:
[http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/41fed56aacfa8529c1256f5100518b03/6952abec41db34dec12574b900435612/\\$FILE/400708a4.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/41fed56aacfa8529c1256f5100518b03/6952abec41db34dec12574b900435612/$FILE/400708a4.pdf)

19. Dudová Š. (2009). *Práce jako řešení? Strategie obživy osamělých matek v ČR*
Dostupný z www:
http://www.sreview.soc.cas.cz/uploads/7480a1aebc8987dbcf7ab33a059cc8b1f76ef896_dudova.pdf
20. Kuchařová V. (2007). *Lone mothers as the labour market: their requirements and their entitlement to social protection measures*
Dostupné z www: <http://www.issa.int/Ressourcen/Tagungsberichte/Lone-mothers-at-the-labour-market>
21. MPSV (2013).
Dostupné z www: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7262/Zakon_o_rodine.pdf
22. Šamanová, G. (1984). *Mimomanželská plodnost v jednotlivých krajích*.
Dostupné z www:
http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/136_socioweb%201-07%20cely.pdf
23. Hamplová, D. (2008). *Děti bez otce nebo bez prstýnku?*.
Dostupné z www:
<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=294&lst=120>
24. Šalamounová P., Nývlt O. (2007). *Osamělé matky versus faktická manželství v datech Sčítání lidu*.
Dostupný z www:
http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/136_socioweb%201-07%20cely.pdf
25. Zákoník práce. (2007).
Dostupné z www: <http://www.zakonik-prace.cz/>